

STENDHAL

LAMIEL
I

Çeviren:
Vahdi Hatay

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 156

LAMIEL

I

Cumhuriyet

Bu kitabın hazırlanmasında MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan ilk baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Haziran 2001

STENDHAL

LAMIEL

I

Fransızcadan çeviren:
Vahdi Hatay

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

ÖNSÖZ

Stendhal, üç yılı aşan bir iznini Fransa'da geçirdikten, bu süre içinde *Bir Turistin Anıları*, *Castro Rahibesi* ve *Parma Manastırım* yayınladıktan sonra, 1839 Ağustosunda Civita-Vecchia'ya (*) dönmüştü. Konsolosluk görevini yeniden elde edip İtalya'da edindiği alışkanlıklarına kavuştuktan sonra, Roma ile yaşamını kazandığı Adriyatik kıyısındaki küçük liman arasında eskisi gibi mekik dokumaya başlar başlamaz, yeniden çalışmaya koyuldu ve oldukça uzun bir süreden beri kafasına koyduğu, kendi düşüncesine göre de *Kırmızı ve Siyah'm* kadın yönünden bir karşılığı olacak yeni bir romana başladı.

Başka verilerle aşağı yukarı aynı sorunu ele alarak, yüksek ve özgür düşünceli bir kişinin içinde yaşamak zorunda kaldığı çevrelerin aşağılığı ve budalalılığı karşısında nasıl bir tepki gösterdiğini ortaya koymaya niyetliydi. Kadın kahramanı, bütün ahlak kavramlarından Julien Sorel'den (çünkü bu kez, bir tür dişi Julien Sorel'in yaşayışını canlandırmak söz konusuydu) daha çok sıyrılıyor, ondan daha çok ikiyüzlülük gereğine inanmış bulunuyordu.

(*) Adriyatik kıyısında, Stendhal'in o tarihlerde konsolos olarak bulunduğu İtalyan kasabası.

Yazar, güçlükleri seve seve çoğaltıyordu, istekleri önünde her nesnenin boyun eğeceği çok güçlü bir istenci olan tutkulu bir kadını gerçeğe uygun olarak canlandırabilmek için, daha önce epey sakınarak ve titizlikle çalışmak zorunda kalmıştı. Ama şimdi, bu herkesten bambaşka kişinin davranışlarına akla uygunluk niteliği vermek çok daha güç olacaktı onca; çünkü bu kez zayıf bir kızda pek özel bir güçlülük ve pek belirli bir kişilik yaratmak istiyordu.

Üstelik, aynı kitapta "Temmuz Monarşisi" başlangıcındaki Fransız toplumunu çizmeyi tasarlıyor, bunu düşünürken büyük tutku serüvenlerinin bu toplumda bir kadın için artık yasak olduğunu görmüyor gibi davranıyordu.

Konunun seçimi, böylece, kendiliğinden bir bahis niteliği kazanıyordu; Stendhal bu bahsi kazanacak mıydı? Soru karşılıksız kalma durumundadır; çünkü bize bıraktığı yapıt tamamlanmamıştır. Elimizde, bu şaşırtıcı öykünün (o da bir taslaktan ileri gitmeyen) birinci parçası var yalnızca; bu öykünün tümünde, taşra şatolarından birinde yetmiş, tutkulu (sevginin değil de, hep onurunun ve hedefini tam göremediği için sınır tanımayan bir tutkunun duyurulması ardında koşan) bir köylü kızının mutsuz ömrünü en azlı haydutların arasında tamamlaması tasarlanıyordu.

Bununla birlikte, çizmeye fırsat bulduğu kısa tablolarla yazar, her zamanki gibi olağandışını övgüye değer bir yetkinlikle görerek, son yarattığı yapıta kendine özgü bir renk vermesini bilmiştir. Kabul etmek gerek ki, bu yapıtta, çağından yüzyıl önde olduğunu ortaya koymuştur; çünkü, Lamiel gibi istek, heves ve taşkınlıklarında aşın bir

kız, görülmedik bir tip olarak değil de yaşadığımız karışık çağın bir örneği olarak, ancak bugün sunulabilir. Stendhal'in son günlerde kazandığı başarıyı büyük ölçüde açıklayan bir noktadır bu. Yüzyıl beklemesi gerekti onun, geniş halk yığınlarına ulaşabilmek için.

Lamiel'i yaratma düşüncesi onda nasıl gelişti? İşte, karşılık verilmesi kolay olmayan bir soru. Kesin olarak söylenebilecek tek nokta şu: Bu ele avuca sığmaz kızın görüntüsü, *Vanina Vanini* adlı yapıtında, bu adı taşıyan kahramanına romanlardaki gibi birçok gözüpek iş yaptırdığı günden beri kafasından çıkmıyor olmalıydı. Açıkçası, bu yapıtın nasıl doğduğu konusunda aşağı yukarı hiçbir bilgi yok elimizde.

Az çok bilinen bir şey varsa, o da bu romanın tüm ikinci bölümüne konu olan bir papazlar kuruluyla ilgili olayların, yazarının kafasında, kuşkusuz 25 Nisan 1838'de Toulouse'dan geçtiği sırada bir kurulu incelemek için üç gün kaldığı sırada doğduğudur. Bu incelemeyi o, *Lucien Lemven'ös* çizdiği tabloya benzer geniş bir gelenek ve politika tablosu içine sokmayı tasarlıyordu.

Öte yandan, *Parma Manastırınm* başına konmak üzere kendi yapıtlarının bir listesini hazırlarken, bu listeye yakında yayınlanacak bir roman olarak iki ciltlik *Amieü* de katmaktan geri kalmadığı bilinmektedir; ana kahramanı, sırasıyla;4mz'e/, *L Amiel* ve en sonunda *Lamiel* adını almıştır kafasında.

Bu romanın birinci planı, sonradan, 9 Mayıs'ta kaleme alınmış gibi görünüyor. Kuşkusuz ki özetimsi bir plandır bu; ama şimdiden Sansfin'in dolapları sezgi olarak yer

almış, dükle evlenen Lamiel'in de öykünün son parçasında bir haydutun metresi olacağı açıklanmıştır.

Bunun sonucu, Paris'ten daha ayrılmamış bulunan Stendhal, 16 Mayıs'ta vücut ve özyapı özellikleriyle sahneye koymayı tasarladığı kişilerin ana çizgilerini şöyle kaleme alıyor:

KİŞİLER

LAMIEL.

SANSFIN: İğrenç görünen bir kambur; güzel gözler; hiç derinlik olmadığı iyice belirtilmesi; çılgınlıklar yaptırان engin bir zekâ ve böbürlenme.

DÜKDE MIOSENS.

PIERPVE VARAIZE: Hırsız; sarışın, güzel bir adam; Lamiel'i tutkulu bir aşkla seviyor; bununla birlikte, büyük cinayetler işleme gücünden yoksun.

MARC PINTARD: Hırsız, canî, çiçek bozuğu, çok çirkin, ama kara ve kıvrıkcık saçlı, enerjik ve gözüpek bir adam.

MARKİ: Daha sonra da DÜKDE MIOSENS, Marc'in kızı de MIOSENS'm biricik oğlu; hoş, kusursuz; tatlı, sıcak ve sevimli davranışları olan bir adam; yalnız (Belisle örneğinde) hiç karakter yok.

Bu adlar ve onların özellikleri, kitabın yazılmasından önce kaleme alınmış gibi görünüyor. Hiç değilse elimizdeki belgelere inanılırsa, Stendhal romanını esas olarak yazmaya Civita-Vecchia'da, 1839 Ekiminin ilk günü başlamıştır.

Stendhal romanının dengesini, onu genel olarak ka-

fasında yeterince evirip çevirdikten sonra» esinin etkisiyle bulurdu ancak. Bu yüzden, açık olmak için karanlıkta hareket etmekten başka yolu olmadığını bildiğinden, Lamiel'i yazmaya biraz da körü körüne koyulmuştur böylece; işe çok kapalı ve ancak yazdıkça kesinlik kazanan bir düşünceyi geliştirmekle başlamıştır.

Tümüyle bitirmedikçe, dönüp dönüp düzeltmek için onu elleri arasında tuttukça, yapıtı kesinlik kazanmazdı. Az çok yoğunlaşmış, ama sürekli mayalanma durumunda bir hamurdu bu ve yazar son dakikaya dek en beklenmedik biçimler verebilirdi ona. Demek, Beyle (*) bu kitabı bitirebilseydi, yapıtın sonunda nasıl olacağını kestirememekteyiz.

Bununla birlikte, bize parça parça bir sıra taslak gibi görünen bu yapıt, yalnızca Stendhal'in çalışma düzenini çok merak eden hayranlarını ilgilendirmekle kalmıyor; okuyucu, onun her satırında çok değerli kişilik çizgileri, bütününde de ustanın damgasını taşıyan bir kadın ruhu incelemesi buluyor.

Zevk ve eğlence ortasında hep doymadan kalan, yaşamının hiçbir eksiği olmadığı halde, büyük çapta bir hırslının sonu belirsiz alın yazısını daha iyi bularak ömrünü gerçek bir amazon gibi bitiren bu Lamiel de aralarında yer almazsa, Henry Beyle'in yarattığı kahramanlar ailesi eksik kalır gibi görünebilir insana. Stendhal'in kahramanlarının gözünde, sonu acı da olsa, bir tutkunun çekiciliği ya da anısının karaduygulu büyüü, doyurulmuş bir istekten daha doyurucu olmuştur hep.

(Henri Martineau'dan)

(*) Henri Beyle, Stendhal'in asıl adıdır.

I

Sabah kalkınca, akşama varabileceğimiz güzelim Normandiya'nın doğal görünümüne gereken değeri vermiyoruz gibi geliyor bana. İsviçre'yi över dururlar; iyi ama, oranın dağları insana üç günlük sıkıntılı bir yolculuğa, sinirlendirici gümrük işlerine, vize dolu pasaportlara mal olur. Oysa, Normandiya'ya daha ayak basar basmaz, Paris'in kalemle çizilmiş gibi düzgün biçiminden, beyaz duvarlarından yorulmuş bulunan gözler, bir yeşillik deniziyle karşılaşır.

Kül rengi üzünçlü ovalar geride, Paris yönünde kalır; yol, birbirini kovalayan güzel koyaklar ve yüksek tepeler arasına dalar; bu tepelerin ağaçlarla örtülü dorukları, korkusuzca yükselirler göğe doğru ve ufku düşüncelere daldırırcasına kapatırlar; Paris'te oturan bir kimse için de, yepyeni bir zevk olur bu.

Biraz daha ilerleyince, sağda, kırları örten ağaçlar arasından deniz görünür; deniz olmayan yerde de, hiçbir görünümün kusursuz bir güzelliği olduğu söylenemez.

Görünümlerin güzelliği, uzakların çekiciliğiyle bir kat daha artan bu yerde, çevreye göz gezdirilince, her toprak parçasınının, toprak duvarlarla çevrili bir tarla olduğu;

bütün tarlaları düzgün bir biçimde sınırlayan bu çitlerin üzerinde de genç karaağaç kümelerinin birer taç gibi yükseldiği görülür. Her ne denli bu genç ağaçların boyu aşağı yukarı otuz ayak, tarlalardaki elma ağaçları da pek küçükse de, hepsi bir arada yeşillik yaratır ve bunların hoş bir kafa ürünü oldukları düşüncesini uyandırır insanda.

Benim sözünü ettiğim bu görünüm, tam Paris'ten gelirken denize yakın ve Carville'e iki fersah uzaklıkta göze çarpan görünümdür. Carville'se, bundan birkaç yıl önce, Düşes de Miossens'la Doktor Sansfin'in serüvenlerinin geçtiği, denize yakın büyük bir kasabadır.

Kasabanın Paris yönündeki ve elma ağaçları arasında yiten başlangıcı, koyağın dibine gömülüdür; ama, önlere kuzey batıdan denize ve Mont Saint-Michel'e doğru uzanan açıklıktaki son evlerinden iki yüz adım ötede, yepyeni bir köprüyle, sulan pırl pırl bir dere geçilir; bu dere, bu bölgedeki halkın akıllılığına uymuş gibi hızlı akar; çünkü Normandiya'da her nesne akla dayanır ve nedeni, hem de çok ince hesaplanmış bir nedeni sorulmadan hiçbir şey yapılmaz. Benim Carville'de bu değildir hoşuma giden; keklığın bol olduğu bir mevsimde oraya giderdim, o zamanlar Fransızca'yı bilmemeyi nasıl istediğim aklıma geliyor şimdi. Az varlıklı bir noterin oğlu olduğum halde, Madame d'Albret de Miossens'ın şatosuna giderdim dinlenmeye; bu kadın, o ülkenin, Fransa'ya ancak 1814'te dönen eski bir senyörünün kansıydı. 1826 sıralarında da büyük bir sandı bu ad.

Carville kasabası, denize aşağı yukarı koşut bir köyde, çayırılık ortasında uzanır; birkaç ayak yüksekliğe çıktığında, deniz görülür. Şato tepeden bakar bu cana ya-

kın koyağa, ama, bu görünümün sessiz güzelliği, ruhumu gündüzleri okşardı ancak. Akşamları, hem de yemek canıyla birlikte saat beşte başlayan akşamları, Madame Düşes de Miossens'm çevresinde dört dönmek gerekirdi; o da kendisini haklarından yoksun bıraktıracak kadınlardan değildi hani; bu hakları azıcık unutuldu mu, önemsiz gibi görünen çok sert bir sözcük hemen görevini anımsatırdı insana. Madame de Miossens, otuz yaşında var yoktu; çok yüksek konumunu da hiç uzak tutmazdı gözünden; üstelik, sofuyu bilirdi Parislilerce. Saint Germain Mahallesi (*), bütün iyilik işlerinin başına seve seve geçirirdi onu. Bu kibar mahallenin ona göstermeye razı olduğu saygı da, bundan ileri gitmezdi ya! Kendisini düşes katma yükseltecek yaşlı bir adamla on altı yaşında evlenince, bütün gençliğini X. Charles zamanında, kibar çevrelerde bir düşese gösterilegelen saygıya özenerek geçirmek zorunda kalmıştı; çünkü yaşlı kocası Marki d'Albret'nin babası, gözlerini yaşama ancak düşes yirmi sekiz yaşına geldiğinde kapamıştı. Bu özenmeler, önemli şeylerde pek öyle zekâ eseri göstermiyen ve gözünü bu saygıyı görme yoluna diken Düşes de Miossens'a, düşesliğinden hiçbir şey yitirtmemişti.

Eylül ayını, saat beşten gece yansına dek dedikodu ve Carville'in küçük serüvenlerini dinlemek zorunda kalarak geçirdiğim evin kibar sahibesi, böyle bir kadındı işte. Haritada arasanız bulamayacağınız, hakkında da iğrenç şeyler yani gerçeğin bir parçasını söylememe izin istediğim bir yerdir burası.

(*) Paris'te kibarların oturdukları mahalle.

Bu Normandiyalılarda gördüğüm dolaplar ve tiksindirici hesaplar, Paris'in karışık yaşamının bana verdiği yorgunluğu hiç gideremezdi hemen hemen.

Madame de Miossens'm evine iyi insanlar olan Lagier'lerin oğlu ve torunu sıfatıyla kabul edilirdim. Lagier'ler, d'Albret de Miossens ya da daha çok d'Albret'lerden olduğunu ileri süren Miossens ailesine öteden beri noterlik etmişlerdi.

Av çok güzeldi bu yörede, hem de çok iyi korunurdu; ev sahibesinin Senato üyesi, birinci sınıfaşçı ve sofu olan kocası, X. Charles'm sarayından ayrılmazdı hiç. Biricik oğlu Fédor de Miossens da küçük bir öğrenciydi. Bense, iyi avlandım mı, başka şey aramazdım. Akşamları, *Congrégationxm* (*) ateşli üyelerinden ve bölgenin papazlarına göz kulak olmakla görevli Rahip du Saillard'a dayanmak gerekirdi. Tacitus gibi derin bir kimse olan bu adam, canımı sıkardı benim; çünkü, o günlerde ilgilenmek isteyeceğim bir nitelik değildi bu. Du Saillard *Quotidienne* gazetesinin bildirdiği olaylar konusunda bölgenin yedi sekiz taşralı soylusuna akıl verirdi.

Zaman zaman çok nükteci bir kambur gelirdi Madame de Miossens'm salonuna; bu adam daha çok eğlendirirdi beni; kadınları elde etmek ister, başarı da kazanırmış ara sıra.

Bu, kimseye benzemeyen kamburun adı, Doktor Sansfin'di; 1830 da da yirmi beş, yirmi altı yaşlarında kadardı.

Markiz onun kasabada düştüğü gülünç durumları, uydurma bir kişinin başından geçmiş gibi anlatmayı severdi;

(*) **Rahipler Kurultayı.**

çünkü, bu kambur Don Juan'ı bulmak için en gülünç durumlar sözleşmişler gibiydi sanki.

Aslında, doktor bir Don Juan olmak sevdasından vazgeçse, yüzüne bakılır bir adam olurdu yine de; bölgedeki zengin bir çiftçinin biricik oğlu olan Sansfin, kendisine bakmasını öğrenmek amacıyla hekim olmuştu; onunla alay etmeye yeltenecek kentdaşlarına karşı hep silahlı görünmek için de, yaman bir avcı kesilmişti.

Ülkede etkili geçinmek için, derin bir adam olan Rahip du Saillard'la dost olmuştu. Öfkesi burnunda bir adamdı; bu yüzden, şaşırtıcı ve olağandışı görünüşüne bakarak yüksek sesle gülen alaycılar üzerine saçma dolu tüfeğiyle ateş ettiği söylenirdi kasabada.

Doktor kambur olmasa, budalaca davranışlara kalkışmazdı; herkesçe akıllı bir adam olarak kabul edilebilirdi de; ama bu sakatlık gülünç durumlara düşürüyordu onu; çünkü çeşitli dolaplara başvuruyordu kamburunu unutturmak için.

Herkes gibi giyinip kuşansa, doktorun görünümü daha az gülünç olurdu; oysa giysilerini Paris'ten getirttiğini bilmeyen yoktu; üstelik, bir Normandiya kasabası için gerçekten dayanılmaz bir böbürlenme örneği olarak *başkentten tuttuğu bir berbere* gördürüyordu işlerini; sonra da alay ederlerse kızılıyordu!

Doktorun başı, çok gür ve sonsuz bir sanatla düzeltilmiş kocaman bir kara sakalla süslüydü. Bu baş, genel görünüşüyle pek çirkin sayılmazdı; ama Beranger'nin şarkısında olduğu gibi bir eksiği vardı bu başın: Beden. Tiyatroya bayılması bundan ileri gelirdi. Bir locanın öndeki iskemlesine oturunca, öteki insanlardan ayrımı kalmazdı; a-

ma ayağa kalkınca ya da son moda giysilerle bezettiği çelimsiz vücudunu ortaya çıkarınca, bu görünüş karşısında gelin de gülmeyin bakalım!

Aşağı sıralardan biri:

- Bakın hele şu kurbağaya! diye bağıyordu.

Başarılı bir çapkının dayanabileceği bir söz müydü bu!

Bir akşam, bizdeki işsizliğin derecesine bakın, onurumuz yönünden bize en küçültücü budalalıklar yaptırmış kadınların adlarının ilk harflerini çiziyorduk ocağın külüne; anımsıyorum, ben çıkarmıştım bu sevgi belgesini. (*) Vikont de Sainte-Foi, küle M ve B harflerini çizdi; bunun üzerine düşes, hiçbir şeyi beğenmeyen o kibirli halini elden bırakmadan, delikanlılık çağında M ve B için yaptığı çılgınlıklardan söyleyebileceği kadarını anlatmasını istedi vikonttan. Saint-Louis şövalyelerinden yaşlı Monsieur de Malivert de, A ve E harflerini yazdı küle; sonra, o da ne anlatabilecekse anlatıp maşayı doktorun eline tutuşturdu; bir gülümsemedir dolaştı dudaklarda; ama doktor küle gururla D, C, T ve F harflerini yazmaz mı?

Şövalye de Malivert:

- Ne! Hem yaşça küçük olun benden, hem de yüreğinize dört harf kazılı olsun! inanılacak şey değil bu! diye bağırdı; bir yandan da yaşına güvenerek birazcık gülüyordu.

Kambur büyük bir ağırbaşlılıkla:

- Düşes Hanımefendi kendisine olan saygımızdan açık yürekle konuşmamızı bizden beklediğine göre, dört harf yazmak boynumun borcudur, karşılığını verdi.

(*) Stendhal, *Henri Brulard'ın Yaşamı* adlı yapıtının başında, Albano gölüne inen yolun tozuna en sevdiği kadınların adlarının ilk harflerini böyle yazdığını anlatır. (Henri Martineau'dan.)

Düşesin Paris'le mektuplaşmasını sağlayan uşakların getirdikleri turfanda şeylerle hazırlanmış nefis bir yemeği bitireli üç saat olmuştu; sekiz on kişi toplanmış, arkası kesilmek üzere olan bir konuşmayı canlandırmaya çalışıyorduk; doktorun karşılığı sevinçle parıldattı bütün gözleri, ocağın çevresinde, herkes biraz daha sokuldu birbirine.

Doktorun ağırbaşlılığı öylesine şaşırtıcıydı ki, daha söze başlarken aradığı özentili deyimler güldürdü bizleri.. D, T, F adlı güzellerin hepsinin onu çılgınca sevmiş olduklarını öğrenince de neşemiz arttı da arttı.

Gülme isteğiyle çatlayacak duruma gelen Madame de Miossens, biraz kendimizi tutmamız için işaret üstüne işaret yağdırıyordu. Yanında oturan Monsieur de Sainte-Foi'ya:

- Altın yumurtlayan tavuğu öldüreceksiniz; parolayı kulaktan kulağa ulaştırın, kendinizi tutun, beyler! diyordu.

Doktor, söyledilerine öylesine kaptırmıştı ki kendini, hiçbir şey aklını basma getiremezdi onun. Öyle sanıyorum, daha önceden hazırladığı romanın ayrıntılarını uyduruyor, anlatırken de çok keyifleniyordu; çünkü, düşlemgücü kısır bir adam değildi o. Bu adamda eksik olan yön, sonradan talih yüzüne güldüğü zaman kendisinin de açığa vurduğu gibi, sağduyudan büsbütün yoksun oluşuydu. O akşam, doktor yalnızca kendi başarılarını değil, büyülendikleri adam tarafından sık sık yüzüstü bırakılmış mutsuz D, C, T, F'lerin davranışlarına temel olan duygulan, duygu ayrıntılarını inceden inceye anlatıyordu bizlere.

Vikont de Sainte-Foi, İki-Sicilya (*) elçisini anımsa-

(*) O tarihte, Napoli ve Sicilya'yı içine alan krallık.

arak doktora ne denli "Marki Caraceioli" dediyse de para etmedi; bu elçiye, XVI. Louis:

- Nasıl, Elçi Beyefendi, kadınlarla sevdalaşılıyor musunuz Paris'te, diye sorunca, elçi:

- Yok efendim, uğraşmıyorum; haphazır satın alıyorum sevgiyi, demişti.

Kısacası, hiçbir şey kendine getiremedi doktoru.

Kibirli tavırları ve çabucak sabırsızlanması bir yana bırakılırsa, hoş davranışlı bir kadındı Madame de Miossens; güldürmekten de çok hoşlanırdı; başkalarının neşesinden haz duyar, ama neşe yaratacak terbiye dışı bir şey yapmasına kibri engel olurdu.

Benim keklik avlanmaya başladığım tarih olan 1818'den bu yana düşes olma isteğiyle yanan bu markizin, kibar ve öylesine olgun davranışları vardı ki, her ne denli av dolayısıyla Carville şatosuna yılda iki üç kez geliyorduksam da, ilk iki gün bu davranışlara bakıp aldanır, kâfesinde düşünceleri olan bir kadın sanırdım onu; oysa, kursesuz olan yalnızca diliydi; o da kibar sosyete dili. Beni eğlendiren bu evi ciddiye alma budalalığından kurtaran yönü, geleceğin bu düşesinin bir tek doğru düşüncesi olmayıştı; her şeyi düşes açısından, hem de ataları haçlı serferlerine katılmış bir düşes açısından görürdü.

Yalnız, bir noktayı saklayamayacağım: Onun hakkında yanılmamda, kırk beş yaşma karşın, kibar yüzünün çok payı vardı; markiz, kitapçıların *Horace JValpole'ün Mektupları* adlı yapıtın kapağına koydukları Madame du Defand'nın (*) portresini çok andırırdı; markiz sanını düşes

(*) XVIII. yüzyılın en zeki kadınlıandı; Walpole (Düşes de Choiseul) ve Voltaire'le mektuplaşmaları düşüncelerinin doğruluğunu, biçiminin belirginliğini ortaya koyar.

sanıyla değiştirmek için ömrünü seksenlik bir kaynatanın ölümünü beklemekle geçirmişti. Sıradan bir markiz ama aslında çok soylu bir kadınla birinci sınıf bir aşçı olan bir soylunun kızı olan Madame de Miossens, 1820'deki Saint-Germain Mahallesi'nde, o çağda, o toplumda bir düşese gösterilen saygıyı görmek için boş yere direndi. Ne bütün güzeller üstünde bir güzelliği, ne Rotchild'i andıran bir zenginliği, ne de Madame de Stael'inkine (*) eşit bir zekâ-sı bulunduğundan, 1820'nin kibar mahallesi bir düşese gösterilen saygıyı ona göstermeye yanaşmıyordu. Bunun üzerine, onur kaygısı ve o zamanki savlarında haksız olduğu ve ileride içine düşeceği sıkıntı konusunda gözünü açacak bir dostunun bulunmayışı yüzünden, markiz geldi Carville'e kapandı; bahane olarak da ciğerlerinin deniz havasına gereksinmesi olduğunu ileri sürer, tarihsel bir olaya dayanarak, "Monsieur de Miossens beni Fransa'ya ancak 1825'te geri getirdi, küçük yaşımdan beri de İngiltere'de yaşadım ben," diye eklerdi.

1789 ayaklanması da, Voltaire de, onun gözünde iğrenç değildi; bunların aslı astan yoktu onca. Göze batan bütün bu saçmalıklar, örneğin Carville belediye başkanına hâlâ Monsieur Echevin (**) demesi, bana 22 yaşımın bütün isteklerini unutturur; şatoda adım başında karşılaşılan, bütün komşulann da oradan uzaklaşmasına yol açan densizliklerin hiçbirini ciddiye almama olanak bırakmazdı. Markiz aşçısına, dolgun ücretlerinden ve genel olarak aşçılarca gösterilen kabank harcamalardan başka, adam başına on frank vermeden sofrasında on kişiyi bir araya getiremezdi.

(*) XVII. yüzyılın tanınmış, güçlü bir yazar.

(**) Belediye başkanlarının, 1789 ayaklanmasından önceki adlarıdır.

Markiz, çevresindekilerden başka bir yaradılıŖta olduğuna inanmak saflığını gösterirdi; bencilliği de öylesi-
ne doğal, öylesine yalındı ki, buna bencillik demeye dili
varmazdı insanın. Markiz, çevrenin soylularından, kasaba
halkından başka bir yaradılıŖta olduğuna inanmakla birlik-
te, beni de, de Miossens ailesinin eski noterinin torununu
da yaradılıŖ bakımından Rahip du Caillard'dan, Doktor
Sansfin'den, hele köylü ve kentsoylulardan llemeyecek
denli üstün bulurdu. Her geliŖimde, bir kez dedelerimden
birinin 3 Ağustos 1578'de hazırladığı anlaŖmadan söz açar-
dım ona. Bu anlaŖma, kral için elde bulundurulanan elli s-
lahŖorun komutanı, Phebus-Hector de Miossens'm Carvil-
le kasabasında ller için düzenlediği bir yıldınm yi-
niyle ilgiliydi. Madame de Miossens'in ii acı acı sıkılırdı
aslında; alçak bir Jacobin (*) olarak en çok hınç beslediği
adam, Paris'te mutluydu ve saltanat sürüyordu orada. Bu
Jacobin, herkesçe XVIII. Louis adıyla tanınan, sevimli
akademi üyesinden baŖkası değildi.

Paris'ten tiksindiği için gelip sığındığı bu taŖra yaŖa-
mı ortasında, Carville kasabasının dedikodlanını dinle-
mekten baŖka bir eğlencesi yoktu dŖesin; bunları, oda hiz-
metileri ve kasabada sevgilisi olan Mademoiselle Pierret-
te, noktası noktasına bildirirdi ona. HoŖuma giden yanı, an-
latırken Pierrette'in en açık saçık sözcükleri kullanması, di-
li soyluluk rneği bir hanımefendinin de çoğu bir kesinlik
rneği olan bu sözcükleri zevkle dinlemesi olurdu.

Ben böylece, Carville kasabasında biraz sıkılır durur-
ken, Rahip Monsieur Le Colud adında, güzel konuŖan bir

(*) 1789 ayaklanması sırasında demokrasi yandaŖlarına bu ad verilir-
di.

adamın yönetimindeki bir papazlar kurulu geldi oraya. Daha ilk günden vuruldum ben bu adama.

Kurulun gelişi çok iyi oldu markiz için, her akşam yirmi kişilik bir şölen verebiliyordu. Bu şölenlerde tansıklardan [mucizelerden] söz açılıyordu sık sık. Şatoya her akşam gelen Madame Kontes de Sainte-Foi ile o çevrenin yirmi soylu hanımını, Rahip Monsieur le Cloud'ya, yararlanılabilecek bir kimse olarak beni gösterdiler. Pek soylu ye din alanında iyi düşünceleri bulunan bu hanımların tansıklara hiç inanmadıkları, ama saygınlıkları dolayısıyla rahiplere birşey demedikleri kaçmadı gözümünden. Ben yararlanıyordum bütün bu olup bitenlerden; hiçbir şeyi gizlemiyorlardı benden; çünkü rahibin tek vaazını bile kaçırıyordum. Kasaba halkına söylenmesi gereken kandırıcı beylik sözlerden kısa zamanda usanan rahip, benimle ahhap oldu; du Saillard gibi sakıngan davranmayı da pek düşünmediği için, bir keresinde bana:

- Sesiniz güzel, Latinceyi iyi biliyorsunuz, aileniz de bıraksa bıraksa altı bin frank bırakır size, katılsanızıza bize... dedi.

Kötü bir öneri değildi bu; üzerinde epey düşündüm. Kurulun Carville'deki işi daha bir ay sürseydi, öyle sanıyorum, ben de bir ay için görev alırdım rahibin kurulunda.

Para biriktirir, Paris'e döner, bir yıl kalabilirdim orada diye hesaplıyordum. Paris'e dönünce kopacak rezaletten irkildiğim için, Rahip le Cloud'un aracılığıyla bir kaymakamlık kopyabilirdim bir yerde; bu da o zamanlar büyük bir nimet olurdu benim için. Rahip Monsieur le Cloud gibi minberde doğaçlama konuşmaktan zevk alıyordum, tutmuş gitmişim bu mesleğini yolunu.

II

Kurulun Carville'de görev yaptığı son gün, 1793'ten çekinen soylularla kibarlığa özenen kentsoylular, kasabanın gotik biçimindeki şirin, küçük kilisesini doldurmakta yarış ediyorlardı birbirleriyle, inananların bir çoğu yer bulamamışlardı içerde; bin, bin iki yüz kadarı kiliseyi kuşatan mezarlıkta kalmışlardı. Monsieur du Saillard'ın buyruğuyla kilisenin kapıları yerlerinden çıkarılmıştı; minberde bulunan görevli papazın sesi de bu sabırsız ve yarı sessiz kalabalığa dek geliyordu az da olsa.

Papazlardan ikisi sıralarını savmış bulunuyor, ortalık da kararmaya başlıyordu; ekimin sonlarına doğru, kapalı bir gündü. Rahip Monsieur le Cloud'nun kurduğu ve yetiştirdiği altmış inançlı kızdan oluşan koro, seçme ilahiler okudu.

Kızlar bitirdiğinde, iyice gece olmuştu. O zaman Rahip Monsieur le Cloud yeniden minbere çıkıp öğütlerde bulunmak istedi. Daha söze başlarken halk kapıya ve kilisenin alçak pencerelerine abandı. Epey cam da kırıldı o sırada. Dinsel bir sessizlik içindeydi halk, bu ünlü vaizi herkes duymak istiyordu.

Monsieur le Cloud o akşam tıpkı Madame Dadcliffe'in bir romanı gibi konuşuyor, cehennemin korkunç bir betimini yapıyordu. Gözdağı veren tümceleri, gotik kemerler altında ötüyordu gümbür gümbür; karanlık bastırmasına karşın, lambalar bile yakılmamıştı. Kilisenin zangocu Monsieur Hautemare, yarı yüksek sesle adamlarının bu sıkışık halk arasından kendilerine yol açamayacaklarını söylemişti; çünkü her insan yapışmış gibiydi yerine.

Çıt çıkmıyordu kilisede. Monsieur le Cloud "Şeytan her yerdedir; kutsal yerlerde bile hazır ve nazırdır," diye haykırıyordu; "İnananları, kendisiyle birlikte yakıcı cehennemine sürüklemeye çalışır," diyordu.

Birden sesini kesti, sonra korkunç ve acı dolu bir sesle:

- Cehennem, dindaşlarım, cehennem! diye bağırdı.

Aşağı yukarı kapkaranlık ve haç çıkaran inananlarla dolu kilisede, bu uzun ve gümbür gümbür öten sesin yarattığı etkiyi anlatmaya gücü yetmez insanın. Ben bile sarımsıldım. Rahip Monsieur le Cloud mihraba bakıyor, sıbırsızlık belirtileri gösteriyordu. Keskin bir sesle:

- Cehennem, dindaşlarım, cehennem! diye yeniden haykırdı.

Mihrabın ardından yirmi kestane fişegi patladı birden, kırmızı bir cehennem ışığı bütün bu soluk yüzleri parılattı; kuşkusuz, kimsenin canı sıkılmıyordu o dakikada. (*)

Kırktan çok kadın, bir tek sözcük söylemeden bayılarak külçe gibi yığıldılar yanlarımdakilerin üzerine.

Zangocun karısı, Lamiel'in de gelecekteki yengesi Madame Hautemare, kendinden en çok geçenler arasındaydı. Kasabanın sofuları gözünde en dindar kimse sayıldığı için, herkes dört dönüyordu çevresinde. Yirmi küçük çocuk, zangoç efendiye haber vermeye koştular. Ama tersle-

(*) Bu fişek öyküsü uydurma değildir; bunun bir örneği, Nancy yakınlarında Saint-Nicola'da verilen bir vaaz sırasında görülmüştür. *Constitutionnel* gazetesinin 27 Kasım 1825 tarihli sayısında, sözü edilir bunun. Bu tür gözboyamalara o çağda ara sıra başvurulurdu. Dostum Madame Maurice Garçon, Stendhal'in bu romanında sözünü ettiğiyle benzer yönleri bulunan böyle bir gözboyamayı, Berbiguier'nin "Bütün Cinler Öbür Dünyadan Değildir" adlı yapıtında okuyabileceğimi söyledi. Yalnızca, orada fişeklerin yerini zincir gürültüleri alır. (Martineau'dan.)

di adam onları, görevi vardı, yardıma gelemezdi, katranlı bezle sicimden yapılmış fişek zarflarım en ufak parçaları-na dek yok etmeye bakıyordu ortadan.

Bu işi ona kasabanın papazı ve yaman bir adam olan Monsieur du Saillard vermiş, birkaç kez de açıklamıştı; bu durumda Hautemare paralanmazdı da ne yapardı! Papaz onun küçük servetini sağlayanların başında geliyordu. Hautemare, onun daha kaşlarını çattığını görünce titrerdi.

Orgun bulunduğu yüksek yerden topluluğunu seyreden, her şeyin yolunda gittiğini, fişek sözcüğünün de kim-senin ağzında dolaşmadığını gören Monsieur du Saillard mezarlığa çıktı. Bana sorarsanız, Rahip Monsieur le Clo-ud'nun kazandığı büyük başarıyı çekemiyordu. Bu misyoner, kasabanın papazı gibi yerinde ve zamanında ödüllendirme, cezalandırma ve nabza göre şerbet verme sanatından habersizdi; ama, buna karşılık, öylesine rahat konuşuyordu ki, du Saillard bu alanda yaya kalıyordu onun yanında. Papaz bu eksikliğini yediremiyordu kendine. Mezarlıkta toplanmış büyük bir kalabalık görünce, o da haçın temel taşının üstüne çıkıp topluluğuna seslenme hevesini yenemedi. Söylediklerinde dikkatimi çeken nokta, kilisede olup bitene *tansık* adını vermekte gösterdiği çekimserlik oldu. İçinden, "Olduklarından ancak altı ay sonra, rahatça tansık sayılabilecek şeylerdir bunlar," diyordu. Biryandan da, "Fişek ve âyin gibi yakışıksız sözler ediliyor mu acaba," diye kulak kabartıyordu. Dikkatinin böyle sağa sola dağılışı, konuşmasında doğuştan eksik olan esin ateşinin artmasına yardım etmedi. Sinirlendi papaz, dinsiz bildiklerini ortaya koymaya başladı; işte o zaman sözleri ateş kesildi öfkesinin yeğînliğiyle. Alev saçan bakış-

lan mezarlıkta saf kadınların arasına sokulmuş üç kişi üzerinde duruyordu özellikle.

Verem yüzü zavallı Pernin, bir ağaca dayanmış, gözünü papaza dikmişti rahatsız edercesine. Bu zavallı solgun delikanlı, matematik öğretmenliği ettiği bir okuldan uzaklaştırılmıştı; çünkü bu okulun papazı, bir geometricinin Tann'ya inanamayacağını ileri sürmüştü. Bunun üzerine kasabaya, çok yoksul anasının yanına dönmüş, birkaç çocuğa aritmetik dersi veriyor, yetenekli olanlara da geometri öğretiyordu para almadan.

Öfkesi burnunda papaz, Doktor Sansfin'in daha yüreklile bakışlarıyla karşılaşınca titredi. Sakıngan bir muhalefet güttüğü için, Sansfin son derece alttan almaya zorlardı papazı. Du Saillard onu gerektiğinden çok bağımsız bulur; o zamanlar moda olduğu için, bence, onu bir suikastta parmağı varmış gibi göstermek için fırsat kollardı. Papaz Sansfin'in yüzüzlük ederek yanışığı kızlara, kamburunu unutturmak için her şeyi yapabilecek yaradılışt olduğuna inanırdı. İçinden, "Böyle bir adamın ağzından, sövgü anlamına gelen fişek sözcüğü çıkabilir; bu da her şeyi berbat edebilir şu anda; olay üzerinden bir ay geçse aldırış etmeyiz," diyordu.

Papazın öfkesi, birkaç adım ötede Marki de Miossens'in biricik oğlu, sekiz yaşlannda bir öğrenci olan küçük Fedor'un şaşkın ve aşırı alaycı bakışı karşısında doruğuna çıktı. Du Saillard kendi kendine, "Dün gelen bu küçük haylaz Paris'te yetmişmiştir; biz de, alayın başkenti olan bu yerden iyi bir şeyin çıktığını göremeyiz hiçbir zaman," diyordu. Bu çocuğun burada işi ne? Ailesine ayırdığımız onur yeri, minberin yanı başındadır; kestane fişeklerini tu-

tuşturan uzun barut şeridini görmüş olabilir; ağzını açar bir sözcük söylese, Miossens'lara tapan bu ahmak köylüler bir keramet gibi ağızlarına sakız ederler bu sözcüğü.

Bütün bu düşünceler papazın konuşmasını öylesine karıştırdı ki, kadınların öbek öbek çıktıklarını gördü mezarlıktan; yüzüstü bırakılmak korkusuyla da kısa kesmek zorunda kaldı bu ahlak dersini.

Bir saat sonra, bu yaman adamı, Fedor'un eğitmeni Lamairrette adında genç bir papaza korkunç bir biçimde bağırıp çağırırken gördüm; öfke içinde, neden kilisede öğrencisinin yanından ayrıldığını soruyordu ona.

Zavallı genç papaz, ürkek ürkek:

- Doğrusu o benden ayrıldı, dedi, her yere bakıyordum ben; demek o beni görüyordu da gözüme çarpmamak için elinden geleni yapıyordu.

Rahip du Saillard genç papaza iyiden iyiye çıkıştı sonunda; Madame de Markiz'e söyleyip haşlatmakla korkuttu onu.

Zavallı Lamairrette, korka korka: \

- Ekmeğimden edersiniz beni, dedi, ama doğrusunu isterseniz, sizin ve markizin paylamaları arasında ne yapacağımı bilemiyorum ben. Bütün gün uşağından kendisinin ilerde büyük bir servetle dük olacağını duyan kontin gibi bir çocuksa, bütün gururunu da beni alaya almakla doyuruyorsa, suç bende mi?

Bu karşılık hoşuma gitti, olduğu gibi anlattığım markizi de güldürdü.

- Miossens'lann Paris'teki konaklarında kapıcılık eden babanım yanma çekilsem, o ölünce de yerini istemeyi tek amaç edinsem, daha iyi olacak sanırım!

Du Saillard:

- Gözüpeklik diye, buna derler işte; hem de ancak bir jakobenin ağzma yakışır! diye bağırıldı. Peki, ya ben şikayet edersem, kim verir sana bu yeri?

- Yaşlı dükle marki cenapları sağ olsunlar, koruyorlar beni.

- Yaşlı dükün bir ayağı çukurda, marki de karısının isteklerine on beş gün bile dayanamaz; bir ay içinde ben markizi öyle bir duruma getirebilirim ki, bugün sizi nedenli koruyorsa, o zaman da öyle sırt çevirir.

Küçük papazın gözleri dolu dolu oldu; duygularını yaman meslektaşından gizlemekte çok zorluk çekti. Fedor, on beş gün için temiz hava almaya gelmişti Calvados'a. (*) Kafalı bir adam olması istenen bu çocuğun sekiz öğretmeni vardı, bunlardan ders alırdı her gün; sağlığı da düzgün gitmiyordu. Ama yine de kestane tansığı gününden iki gün soma, Paris'e dönmesi gerekti; böylesine güzel yurtlukların zayıf ve güçsüz mirasçısı, atalarının şatosunda üç gün kalabildi topu topu. Du Saillard'ın başının altından çıktı bu iş, Le Cloud'la ben epey güldük buna.

Du Saillard'ın isteklerini düşese kabul ettirmesi pek kolay olmadı; birkaç kez kilisenin genel çıkarlarını ileri sürmesi gerekti. Şatoya dönüşünde, ateş püskürür durumda bulmuştu düşesi; kestane fişeklerinden ödü patlamıştı; Jacobin'lerin Bonapartçılarla birleşerek ayaklandıklarını sanmıştı. Şatoya dönünce, başka bir neden de kadının kanını başına çıkarmıştı ya! Kestane fişeklerinin yarattığı ilk kor-

(*) Stendhal, bu kez de Carville'e Calvados diyor.

ku anında, birkaç ak saç gizlemekte olan yapma saç biçimini kendisi bozmuş, kasabanın bütün köylüleri ve özellikle kandırmak istediği kendi hizmetçileri onu o haliyle seyretmişlerdi bir saat kadar.

Durmadan papaz Du Saillard'a:

- Neden işi çıtlatmadınız bana? Kasabamda benim haberim olmadan böyle bir şey nasıl yapılır. Kilise soylulara karşı saçma savaşımına yeniden mi başlıyor? diye tepmiyordu.

Çok solgun ve bahçede koşmaktan, denize bakmaktan çok keyiflenen zavallı Fedor'u ters yüzü Paris'e gönderecek denli öfkelenmek için büyük bir neden yoktu ortada. Böyleyken, du Saillard baskın çıktı; çocuk, üzüntülü üzüntülü tuttu yolu. Monsieur le Cloud bana:

- Du Saillard konuşmasını bilmiyor, ama küçükleri yönetmesini, büyükleri kandırmasını pek beceriyor. Bu iki beceriden de biri ötekini aratmaz, dedi.

Şato Fedor'un (*) gitme hazırlıklanıyla uğraştığı sırada, zangoçla karısı Madame Hautemare arasında koyu tartışmalar oluyordu. Az sonra markize sözcüğü sözcüğüne aktarılan bu tartışmalar pek eğlendirdi onu, oğlunun gidişini de unutturdu. Şatoda kalmış olan rahip Monsieur Le Cloud ile ben alay ediyorduk bütün bunlarla. Tartışmalarımız arasında, bana karşı duyduğu yakınlık yüzünden, grubuna beni de almayı önermekten geri kalmıyor; Bour-

(*) Süredizim [Kronoloji]: Lamiel 1814'te doğmuştur. Tansığın uygulandığı 1818'de dört yaşındadır. Fedor'sa sekiz. 1810'da doğan Fedor 1830'da 20 yaşındadır. Bununla birlikte, daha ilerde, Stendhal yeni bir süredizim sunar: Lamiel 1811'de, Fedor de Miossens da 1807'de doğmuşlardır. 1828'de Lamiel 17'sindedir.

daloue'dan, Masillon'dan (*) birçok parça okuttumyordu bana.

Tam anlamıyla sıradan ve dürüst bir insan olan bu Monsieur Hautemare'ın tansığın düzenlenmesine yardım ettiği günden bu yana, kasaba papazının yanında bir dediği iki olmuyordu; *tansığa ilk inananlardan biri de oydu*; bu da Normandiya'da sayılı niteliklerdendir. Monsieur Hautemare'ın hepsi de papaza bağlı üç işi vardı; kilise zangoocu, kilise okuyucusu ve öğretmen olarak eline ayda altmış frank geçebiliyordu, bu üç işten. Yalnız, XVIII. Louis'nin Paris'te saltanatının ikinci yılında, du Saillard'la Markiz de Miossens, dindar çiftçilerin çocukları için ona bir okul açma izni koparmışlardı. Hautemare'lar önceleri ayda yirmi frank, sonra kırk frank, daha sonra da elli frank biriktirebilmişler, zengin olma yolunu tutmuşlardı. Kilise okuyucusu Hautemare, iyi ve saf bir insan olmakla birlikte, ülkenin bütün tavşanlarını öldürmeye çalışan kurnaz ve Jacobin bir köylüyü Madame de Miossens'a fitlemeden duramamıştı; Madame Markiz de Miossens da bu tavşanların kendi yurtluğunun olduğu konusundaki inancı çok güçlü olduğu için, onlann böyle insafsızca öldürülmelerini kişiliğine yapılmış bir aşağılama sayardı.

Bu fitleme doğru da çıkınca, zangoç ve okuluna gün doğmuştu. Markiz, şatonun büyük salonunda bir ödül dağıtımı töreni yapılmasını istemişti; salon birçok halıyla süslenmiş, birinci ve ikinci sınıf yerler ayrılmıştı. Markizin vekilharcı, birinci mevkiye küçük öğrencilerin anneeri olan varlıklı köylüler çağırmıştı; ırgat olanlarsa, ikinci mevkiye çağırılmışlardı; zangocun o güne dek sekiz onu aş-

(*) Bourdaloue ve Masillion, dinsel konulu yapıtlarıyla ün salmış iki Fransız yazandır.

mayan öğrenci sayısının altmışa çıkması için daha çoğuna gerek yoktu. Bunun sonunda, Hautemare'ların geliri de artmıştı; şu halde, kestane fişekleri akşamı, yemekten sonra, Madame Hautemare'm kocasına şöyle söylemesi hiç de gülünç değildi:

- Rahip Monsieur Le Cloud öğütlerini bitirirken zenginlerin görevleri konusunda ne dedi, dikkat ettin mi? Varlıklarına göre *Tanrı'ya bir ruh kazandırma* zorundalarmış.

Madame Hautemare:

- işte bu söz rahat bırakmıyor beni, diye ekledi. Tanrı bize çocuk vermemiş, epey para da biriktiriyoruz; biz ölünce, bunlar kime kalacak? Hayırlı işlere harcanacak mı bakalım? Suç kimin olur bu para dinsiz imansızların eline geçerse? Yeğenini söylemek istiyorum, şu 1815'de Prusyalılara karşı ayaklanan ve *Gönüllüler Alayı* adını alan o haydutlar çetesine giren zındık yeğenini! Onun için bir Prusyalıyı da öldürdü diyorlar, ama pek inanmıyorum ben.

iyi yürekli Hautemare:

- Olamaz, olamaz, yalan! diye bağırdı. Sevgili kralımız Louis le Desire'nin bir bağdaşığını öldürmek., olacak iş mi bu? Yeğenim şaşkın biridir, içince sapıtır ara sıra, kiliseye de uğramaz çoklukla., iyi ama, Prusyalı filan öldürmemiştir o. (*)

Madame Hautemare kocasının bir saat süresince böy-

(*) Prusyalılara karşı kendisim koruduğu için tartaklanan bir Fransızın öyküsü Stendhal'in dikkatini çekmişti. Daha önce, 28 Eylül 1818'de *İtalya'dan Sayfalarda*, Desplaces d'Autun adında birinin serüvenini yazmıştı; bu adama, Prusyalılarca evi yakıldığı halde kentin valisi en ufak bir yardıma yanaşmamış, üstelik, düşmana karşı yersizce göğüs gerdi diye onu Blois'ya sürmüştü. (Henri Martineau'dan.)

le konuşmasına aldırış etmediği gibi ağızını açıp bir düşünceyi de söylemedi. Konuşma hızını yitirdi; sonunda kadın:

- Küçük, mini mini bir kızı evlat edinsem hiç de kötü olmaz hani, dedi. Tanrı korkusu içinde yetiştiririz onu; *tam Tanrı 'ya kazandıracağımız bir ruh* olur bu işte; son günlerimizde de bize bakar.

Kocayı pek derinden sarsmışa benziyordu bu düşünce. Kolay değil, kendi adını taşıyan yeğeni Guillaume Hautemare'm mirastan yoksun kalması söz konusuydu. Çok direndi, ama sonunda boyun eğdi; yalnızca şunu ekledi çekine çekine:

- Hiç değilse küçük Yvonne'yu evlat edinsek...

Yeğenin kızıydı bu. Babası korkar, kiliseden ayağını eksik etmezdi.

- Sahip olamayız biz ona. Bir yıl geçip kızı çok sevdiğimizizi görünce, Jacobin, onu geri alacağım diyerek korkutur bizi, o zaman roller değişir; 1815 gönüllüsü Jacobin yeğenin baskın çıkar; küçük kızı elimizden almaması için de çok parayı gözden çıkarmamız gerekir.

Bu tasan Normandiyalı ailenin altı ay rahatını kaçırdı; iyi yürekli Hautemare sonunda Papaz du Saillard'm yazdığı ve içinde Mautemare'a *Prevôt* (*) adı verilen bir tavsiye mektubunu da alarak, kansıyla birlikte Rouen'daki bulunmuş çocuklar yurduna başvurdu. Orada, dört yaşlarında, kurallara göre aşılanmış, daha o yaşında cana yakın bir kızı seçtiler ki, bu da Lamiel'di.

Carville'e dönüşlerinde, her ne kadar küçük Amable Miel'in Orleans yakınlarında bir yerde doğduğunu, ma-

(*) Eski krallık rejiminde sivil ya da adli yüksek görevliye denirdi.

rangozluk yapan Miel adında bir yeğenin kızı olduğunu söyledilerse de, Normandiyalılar yutmadılar bunu; kambur Doktor Sansfin de, Lamiel'in kestane fişekleri günüşeytanın onlara verdiği korkudan doğduğunu söyledi.

Temiz insanlar, her yerde, başka yerlere oranla pek az da olsa, Normandiya'da bile bulunur. Yedi çocuklu yeğenlerinin böyle acımadan mirastan yoksun bırakılışı Carville'deki iyi insanların gücüne gitti; bu yüzden Lamiel'e "Şeytanın dölü" diyorlardı. Madame Hautemare papaza gitti, gözleri dolu dolu, bu adın kendilerine uğursuzluk getirip getirmeyeceğini sordu. Küplere binen papaz, bu kuşğunun birle onu cehenneme götürmeye yeteceğini söyledi; küçük Lamiel'i doğrudan doğruya koruması altına aldığını da sözlerine ekledi. Sekiz gün sonra, Markiz de Miossens'la papaz, Hautemare'm bir sınıfı yerine iki sınıfı olacağını açıkladılar. Markiz, zangocun okulundan üç sırayı eski halılarla örttü; halı örtülü bu üç sırada birinci sınıf öğrencileri oturacak; tahta sıralar da ikinci sınıftakilere ayrılacaktı (*). Birinci sınıf Öğrencileri o güne dek ödedikleri dört frank yerine beş frank vereceklerdi; markizin baş hizmetçisi Madame Anselme, birkaç yakın dosta, gizli tutmaları koşuluyla, ödül dağıtım gününde halı örtülü yerlere markizin, sıradan çiftçiler de olsalar, birinci sınıftaki öğrencilerin annelerini çağırarak niyetinde olduğunu fısıldadı. Altı ay sonra, okulun açığı yukarı bütün sıralarına halı koymak gerekti.

Artık, varlıklı insanlar arasına giren Hautemare'lar, özyapıları konusunda, biraz daha çok bilgi vermemizi hak ediyorlar. İnsanların en iyisi ve en kaba sofosu Hautemare bütün titizliğini, işlerini üzerine aldığı kilisede gösterir-

(*) Fransa'da sınıflar bizdekinin tersineydi: Liselerde üç dokuza, iki ona, bir on bire karşılıktı.

di. İçinde yapma çiçekler bulunan boyalı tahtadan vazo, mihrabın üzerine tam bakışumlu [simetrik] olarak kónmamışsa, âyinin on para etmediğine inanır; bu büyük günah-tan ötürü hemen papaza günah çıkartmaya koşar, ertesi pazartesi de bu olayın anlatılması Markiz de Miossens'la konuşmasının konusu olurdu. Artık güzel kadın olarak saygı görmediği Paris'te sıkılan bu hanımefendinin Carville'e yerleştiği söylenebilirdi; bütün çevresi de oda hizmetçileriyle Papaz du Saillard'dan oluşuyordu hemen hemen; yalnızca onun yanında sıkılan, ağızından dikkatsizce söylenmiş sözler kaçırmaktan korkan papazın, şatoya gelmesiyle gitmesi bir olurdu; ama, pazarları büyük âyinde Madame de Miossens'ı koltuklamaktan da geri kalmazdı. Pazar-tesileri de markizin bir gün önce kilisede oturduğu senyör sırasına sunulan kutsanmış iri ekmek parçasını şatoya getirme onuru Hautemare'a verilmişti. Bu ekmek parçasına çok önem verirdi hanımefendi, çünkü Miossens'ların kasaba kilisesinde dört yüz yılı aşan bir zamandan bu yana gördükleri saygının parlak ama biricik kalıntısıydı bu.

Zangoç kutsanmış ekmek parçasını getirdiği gün, özel bir biçimde kabul ederdi onu markiz; uşak kılıcını alır; salon kapısının iki kanadını da açardı; çünkü o gün zangoç, papazın resmi elçisiydi ve senyör haklarını kullanan bir kişiye karşı görevlerini yerine getiriyordu. Hautemare, şatodan ayrılmadan önce aşağı iner, kendisi için hazırlanmış zengin bir sofraya bulurdu orada. İyi yürekli öğretmen kasabaya dönünce, rasladığı bütün köylülere, sonra da karısı ve Lamiel'e yediği yemekleri ve hanımefendinin alçak gönüllülük edip kendisine söylediklerini anlatırdı bir bir. Akşam, bu iyi insanlar hanımefendinin Hautemare'a yükledi-

ği sadaka dağıtma işinin altından en iyi nasıl kalkacaklarını dingin kafayla konuşurlardı aralarında. Markizin bu güveni, Hautemare'ın yirmi yıllık bir dikkat ve sözlerini körü körüne dinlemesi dolayısıyla burnundan kıl aldırmayan Papaz du Saillard üzerinde kazandığı güvenle birleşince, kasabada saygın, belki de en saygın bir kişi durumuna getirmişti bu iyi yürekli öğretmeni. Bu ünün, birçok hizmetlerde bulunduğu Avranches ilinin dört bucağına yayıldığı bile söylenebilirdi. Köylülere karşı böbürlenene kocasını yöneten Madame Hautemare da, öte yandan, sofulukta taş çıkartırdı herkese; Lamiel'le konuşurken görev ve günahattan başka söz çıkmazdı ağzından.

Markizin tavşanlarını avladığım sıralarda, Carville'de öylesine içim sıkılırdı ki, akşamları bütün bu olup bitenleri en ince ayrıntılarına dek dikkatle dinlerdim; Eh, ben de bunları size biraz uzunca anlattım ya!

Okurum izin verirse, bu gevezeliğimin nedenini açıklayayım ona; bilgisiz köylülerle dolu rutubetli kiliselerde, coşup avazı çıktığı denli bağırma sonucu yakalandığı bir göğüs hastalığı yüzünden, Rahip Le Cloud şatodan dışarı çıkmadı altı ay; bu sevimli adamla ben, sözünü ettiğim bu önemsiz şeylerle 1818'de ilgilenirdik; oysa bu satırları yirmi yıl sonra, 1840'ta yazıyorum.

1818'de, talih eseri, vodvillerde sık sık çıkan şu Amerikalı dayılardan bir tane de benim vardı. Des Pienes adındaki bu dayı ailemizce hayırsızın biri sayılırdı. Paris'ten giysi ve kitap yollamak için kendisiyle bir iki kez yazmıştım.

1818 Aralığında, iyi yürekli Hautemare'ın kendini kasmaşına, Papaz du Saillard'dan tır tır titremesine Rahip

Monsieur Le Cloud ile birlikte güldüğümüz günlerde, Amerikalı dayımın öleceği ve bana Havana'da küçük bir servetle bir dava bırakacağı tuttu.

Sevimli Rahip Le Cloud bana:

- Alın size bir meslek; hem davacı, hem de çiftçi olacaksınız, dedi ve bir papazın, Havana Piskoposu'na yazdığı bir tavsiye mektubu elde etti.

Davayı 1824'te kazandım, zengin bir çiftçi olarak da çok rahat bir yaşam sürdürdüm. Beş yıl geçince, Paris'te zengin olarak yaşama sevdasına kapıldım; o zaman merak edip Carville'in, artık çoktan düşes olan markizin, oğlunun ve Hautemare'ların ne olduklarını öğrenmek istedim. Bütün bu serüvenlerin, az da değil hani, hepsi Hautemare'ların evlat edindikleri küçük Lamiel'in çevresinde toplanıyor; ben de bunları yazmaya heves ettim, yazar olmak sevdisıyla.

Haydi hoşçakal, ey iyi yürekli okur! Adımı bile duymayacaksın bundan böyle.

Carville'den deniz yönünden çıkar da yeni köprüyü geçerseniz, küçük bir koyakla karşılaşsınız solunuzda; çok güzel bir ırmak olan Houblon ırmağı, bu koyağın dibinde akar, iki yanını da diklemesine iki büyük çayırılık örter.

Sol kıyısında, Madame de Miossens'in buyruğuyla yakınlarda onarım gören güzel bir yolun kesme taşlarla yapılmış korkuluğu, yüksekliğiyle göze çarpar; bu korkuluğun ödevi, burada yoldan on ayak aşağıda deli dolu akan ırmağa düşecek şaşkınları korumaktır; hem de pek yakı-

şaksız bir adla. Papaz du Saillard'ın öğüdü üzerine, soylu hanımefendi, bu yolda yaptınacak ve bucağın bütçesinde 300 franklık bir gider olarak onaylanan onarımın taşeronu olmuştu. Düşünün bir; Madame de Miossens gibi bir düşes, bucağın 300 frank alan bir taşeron! Çok gülünç sözcüklerdi bunlar 1826 da, çünkü ahlaka çok aykırı olan öykümüz de bu tarihlere doğru başlar.

Houblon üzerindeki köprüden sonra on dakika yürüyünce, Decise ile Houblon'un birleştikleri noktaya tepeden bakan üçüncü bir çayırılık çıkar karşınıza. Çok hızlı akan Decise boyunca uzanan bu üçüncü çayırılığın en yüksek kısmında, epey dolambaçlı bir yol vardır. Yüksekten bakınca, şatonun alt kat pencerelerinden denizin görülmesine bile engel olmak düşüncesiyle dikilmiş fidanların üzerinden, İngiliz biçiminde ve çok iyi bakılan bir bahçenin en son kumlu ve ağaçlıklı uzun yollar çarpıp yolcunun gözüne.

Gotik biçimde bir kulenin siyah ve dört köşe taşları güzel bir renk karşıtlığı oluşturur; Bugün büsbütün yıkıntı durumuna gelmiş olan bu kule, soylu bir çağdaşı olmuştur Guillaume le Conquerant'ın. (*)

Üçüncü tepenin tam dibinde, Decise'in kıyısında, kasaba halkı için bir çamaşır yıkama yeri vardır, koskoca bir ıhlamur ağacı altında. Düşesin kaldırmayı umduğu bu çamaşır yıkama yeri, ortası oyulmuş iki iri meşe kütüğüyle birkaç düz taştan yapılmıştır.

Eylülün son gününde, otuza yakın kadın çamaşır yıkama uğraşıyorlardı burada. Zengin Normandiya'nın bu varlıklı kadınlarının çoğu hiç çalışmıyor, çamaşır yıkama

(*) 1066-1087 arasında hükümdarlık eden İngiltere kralı.

yan hizmetçilere sözüm ona göz kulak oluyorlardı; ama, asıl istekleri o gün pek ateşli olan konuşmaya katılmaktı. Çamaşır yıkayanların büyük çoğunluğu iri, Tuileries bahçesindeki Diane (*) yontusu gibi de düzgün bedenliydi. Biçimli oval yüzleri oldukça güzel sayılabilirdi, ama başlarındaki o iğrenç pamuk takkeler pek çirkinleştiriyordu bu yüzleri; üstelik, yıkamak için ileri doğru eğilmeleri yüzünden takkelerin püskülleri alınlarına düşüyordu.

Çamaşırcılardan biri:

- Hey, kızlar! Dillere destan atı Mouton üstüne kurulmuş gelen şu bizim sevimli doktorumuz değil mi? diye bağırırdı.

Yanındaki:

- Zavallı Mouton'un da iki yükü var, hem doktoru, hem de az buz birşey olmayan kamburunu taşımak zorunda hayvancık, diye ekledi.

Hepsi başlarını kaldırdılar, yıkamayı kestiler.

Kamburunun üstüne bir tüfek asmış olarak karşıdan gelen ve dikkatlerini çeken acayip kişi, dostumuz Sans-fin'den başkası değildi.

Kazların onu görüp de gülmemeleri çok *güçlü* doğrusu.

Kambur çok öfkelenmiş görünüyor, bu, daha da artırıyordu gülüşleri.

Doktor, Decise'in yatağını izleyen dar patikadan aşağı doğru iniyordu; bu ırmak bir çağlayan oluşturuyor, toprağa çakılı bir sürü kazıkla desteklenmiş dar patika da birçok kıvrım yapıyordu. Zavallı doktor, otuza yakın yaygaracı sesin yaylım ateşi altında işte bu kıvrımları iniyordu o sıra.

(*) Mitologyada, doğa, özellikle dağ ve orman tanrıcısı.

- Kamburunuzda göz kulak olun, doktor! Düşüp yuvarlanabilir aşağı; biz zavallı çamaşırcıları ezebilir!

Doktor dişleri arasından:

- Alçaklar, aşağılık kanlar! Ne yılışık bir güruhtur şu halk! Öcümü almak için Tann onlara hatın sayılır bir hastalık gönderince, bütün bu utanmazlardan on para da alamam ben üstelik! diyordu.

İstemediği halde kıvrımları yavaş yavaş inen doktor:

- Çenenizi tutun, kızlar! diye bağıırıyordu. Atı Mouton'un ayağı bir kayşa, çamaşırcıların keyfine diyecek olmazdı hani!

- Çenenizi tutun kızlar, çamaşırınızı yıkayın!

- Gözünüzü açın da düşmeyin sakın doktor. Mouton yere fırlatırsa sizi, gözünüzün yaşına bakmaz, çalarız kamburunuzu ha!

- Ya ben ne çalabilirim sizlerden? Namusunuzu değil sanırım! Yerinde çoktan yeller esmiştir onun! Sizlerde de kambur eksik olmaz, ama sırtınızda değil...

Bir kadın çıkageldi o aralık; çamaşırcıların dikkatini üzerine çekti.

Kendini beğenmiş bir görünümü vardı kadının; on iki ki on dört yaşlarında bir kızı da *elinden tutarak* götürüyordu. Böyle elden tutuş kızın canlılığını göstermesine engel oluyor gibiydi.

Bu kadın, zangoç, kilise oyuncusu ve Carville öğretmenin karısı Madame Hautemare'dan başkası değildi; zıplayıp sıçramasına engel olduğu kız da, yeğeni Lamiel'di.

Madame Hautemare'm kendisine hanımefendi edası vermesi, kanlarına dokundu çamaşırcı kızların; kasabanın

uuluu js-uvuR- luziarı giui unu ua uaşıuuş Dilakacak. yeme böyle *elinden tutup* götürmek de ne oluyordu!

Madame Hautemare, Houblon'un sağ kıyısındaki çayır-
yırlığın çevresini dolanan güzel yolu izleyerek şatodan geç-
liyordu.

Çamaşırcı kızlar:

- İşte Hautemare hanımefendi! diye bağırıştılar.

Ama, biliyorlardı ki Madame Hautemare onlara uzun
uzun karşılık verecek, kambur doktorsa on beş saniye için-
de uzaklaşabilecekti oradan; oysa, sessiz öfkesiyle daha eğ-
lenceliydi doktor.

Sansfin'in o sırada Decise'in kıvrımlarının dibine var-
mış olan atı Mouton, çamaşır yıkama yerinin biraz üstün-
den, su içiyordu ırmaktan.

İki çamaşırcı kız, Madame Hautemare'a seslendiler:

- Aman, aman hanımefendi! Gözünüzü açın da kar-
deşinizin kızını, şu sözde yeğeninizi yitirmeyin!

Grubun sağ kanadı:

- Bodur kambur, göz kulak ol perukana! Berberin bel-
ki düzeltilmesini beceremez onu! diye hakırıyordu.

Doktor:

- Siz., diye karşılık verdi; ama bu, öyle bir karşılıktı
ki, buraya yazmaya elim varmıyor!

De Miossens şatosundan inip bu yıkama yerinin ya-
nından geçen yolda yürüyüşünü kesmeyen sofu Madame
Hautemare, yeğeniyle birlikte yüz geri etti hemen. Bu dav-
ranış ve zangocun karısının takındığı kurum, havuzun çev-
resindekilere kakkahayı bastırttı toptan.

İrice sesini yükselterek bağırarak doktor yarıda bırak-
tırdı bu kakkahayı:

- Susun, şıllıklar, çevrenizi kuşatan çamura sürerim hayvanımı, beyaz takkelerinizle yüzleriniz vicdanlarınız gibi temiz oluverir; yani pis kişilikleriniz gibi, kara ve kokmuş bir çamura bulanıverir ha!

Bu kibar sözleri söylerken öfkesinden soluyordu doktor; bir horoz gibi de kızarmıştı. Yaşamını nasıl davranacağına düşünmekle geçiren bu adamda, şaşırtıcı çılgınlıklar yaratırdı kibri; saçmalıklarının ayırdına varırdı varmasına, ama bunlara karşı koyma gücünü pek az bulurdu kendinde. Nitekim, şu anda hiçbir şey söylememesi onun hesabına daha iyiydi; çamaşırıcı kızların bütün aşağılayıcı gezelikleri de, Madame Hautemare sayesinde sönüp giderdi; ama ne yapsın ki öç alma ateşiyle yanıyordu o.

Çamaşırıcı kızlardan biri:

- İyi ya, namusu az kızlar olalım bizler ve namussuz biri bizi çamura bulasın; bir avuç su temizler gider bunu. Ama ömründe para dökmeden bir metres edinememiş öğrenç bir kamburu hangi su temizler? dedi.

Daha bu sözler bitmemişti ki öfkeden köpüren doktor, atını dört nala ileri sürdü ve yıkama yerinin yanındaki çamurdan geçerek bütün kırmızı yanakları, bütün beyaz takkeleri, daha da kötüsü, taşlar üstüne konmuş bütün temiz çamaşırları çamura buladı.

Bu görünüm karşısında, otuza yakın çamaşırıcı kız sövmeye başladılar; bir dakika kadar sürdü, bu gür koro.

Doktor pek keyiflenmişti bu küstahları çamura bulamaktan ve şeytanca bir gülümsemeye, "Kimseye de yakınamazlar bundan!" diyordu içinden.

- Yoldan geçiyorum ben, yol da geçmek için yapılmıştır. Çamaşırıcı kızlar arasındaki karışıklığı görüp zevk al-

mak için başım geriye çevirdi baktı; hepsinin ona acı acı sövdükleri andı bu. Çamurdan yeniden hızla geçmek istediğini yenedi doktor, atını sürdü ileri. Atın tam başı altına raslayan kız, korkunç bir korkuya kapılıp çamaşırını dövdüğü küçük tahta küreği rasgele fırlattı ata. Korkudan atılan bu kürek atın göz hizasından birkaç parmak daha yukarı yükselince, Mouton ürktü ve birden durarak geri sıçradı.

Bu beklenmedik ve keskin devinim, doktorun eyerin üstünden uçmasına yol açtı; öne doğru eğilmiş olduğu içinde baş aşağı, doğruca çamurlara gömüldü; yalnız, çamurun kalınlığı on on beş santimden aşağı olmadığından, doktor utanç duymaktan başka bir kötülüğe uğramadı ama, ölümsüz bir utanç oldu bu.

Çok yakın gördüğü bir tehlikenin uyandırdığı ürkü içinde, küçük tahta küreği fırlatan kızın ayakları dibinde serilmiş yatıyordu.

Kızlar, doktorun en azından bir kolunun kırıldığına inanarak korktular; Normandiyalılar göz açıp kapayacak bir süre içinde bir dava olasılığını hesaplayıverirler. Zarar zıyan sorunu vardı; tanınmamak ve doktor yakınma dilekçesini verdiğinde çağırılmamak için her biri bir yana kaçtı.

Doktor, şimşek gibi bir hızla yerinden fırlayıp atladı atına. Bu denli çeviklikle atına bindiğini görünce, yirmi adım ötede durmuş olan çamaşırcı kızlar öylesine doğal ve mutluca güldüler ki, bu durum, başına bu yıkım gelen doktorun öfkesini doruğuna çıkardı. Tüfeğini kötü niyetlerle kavradı, utancından; ne var ki, düştüğü zaman çakmaklı tüfek sertçe çarpmıştı yere, horoz çamura bulanmıştı, üstelik, taşları da düşmüştü. Yalnız, kızlar tüfeğin uğradığı bu

kazanın ayırında değildiler; doktorun onlara nişan alması karşısında çığlıklar atarak dağıldılar il yavrusu gibi.

Tüfeğinin o alamayacak durumda olduğunu anlayınca, doktor atını korkunç vuruşlarla mahnuızladı, birkaç saniye içinde evinin avlusuna ulaştı. Kendini unutmuş bir insan gibi söve söve, attan da inmeden, bir giysiyle bir tüfek getirtti ve daha önce sözünü ettiğimiz Houblan köprüsünden geçen Avranches yolunda dolu dizgin sürdü atını.

Kızlar yüzlerini ve beyaz takkelerini çabucak yıkadıkdan soma, çamaşırlarıyla uğraşıyor, çamur lekelerini temizliyorlardı.

Bu iş onları çok üzüyor ve gidiş biçimine göre şimdi kendilerinden çok uzakta olduğunu anlamalarına karşın, doktora ettikleri sövgüleri yeniden başlamak için duruyorlardı sık sık. Sövmekten usanınca, aralarından biri, Yvonne:

- Ben kendi hesabıma, bundan böyle Jean Claude dans etmek istediğinde, Sansfin'i bir iyi ıslatmasını, saçlarından da bir demet yolup getirmesini koşul olarak öne süreceğim ona, dedi.

- Öyleyse, kurşunu da yer bacaklarına senin Jean Claude'un; çünkü alağın biridir o doktor, dedi Pierrette.

Bir üçüncüsü:

- Üstelik, öylesine öfkeye kapılır ki, ne yaptığını bilmez. Dreville'in başına gelenlerden haberin yok sanırım senin, dedi.

Pierrette:

- Yvonne o zaman Carville'de yoktu, Granville'de çalışıyordu, dedi. Marie Barbot'nun sevgilisi şişko Brunnel de Dreville, önünden geçen doktorun kamburuna dil uzatmıştı. O günlerdeki atı Coco'nun üstünde bulunan doktor,

bir saniye geçirmeden omzunda taşıdığı tüfeğe sarılıp Brunnel'in üzerine iki el ateş etti. Kurşun vardı namlulardan birinde; sol omzuyla göğsünün yanından yaraladı Brunnel'i. Doktor namlulardan birinde kurşun olduğunu unuttuğuna ant içtiyse de, on Louis altını ödemeye mahkûm etti onu yargıç.

On beş dakika süresince konuşan kızlar, doktordan ölme yollarını araştırdılar, ama karar veremediler ne yapacaklarına. Hiçbir sonuca varamadıkları için sinirlenip dururken, Madame Hautemare, yine yeğeni Lamiel'i elinden tutmuş olarak önlerinden geçti yeniden. Onu görünce, bütün çığıklar başka bir yöne çevrildi.

Pierrette:

- İşte yine geliyor, şu yüz­süz karı; yeğeniyle birlikte., diye bağırdı.

- Ne diye yeğeni diyorsun? Şeytanın dölü desene!

- Niye şeytanın dölü diyorsun? Kocasının isteği dışın­da aldığı ve ahmak şişkoya zorla kabul ettirdiği bir piç desene! Sonra, bunu zavallı yeğeni Guillaume Hautemare'ı mirastan yoksun etmek için yaptı.

- Komşum, insaf et de ahlaksızca şeyler söyleme. Hiç değilse, yanımdaki şu yavrucağı düşün!

Bilgiç bir tonla edilen bu rica üzerine, benim burada yazmaya kalemimin gitmediği bir düzine karşılık birden patladı.

Madame Hautemare:

- Lamiel, sen koşarak eve dön, dedi.

Küçük kız da koşabilme olanağını bulduğu için sevinçle uzaklaştı hemen. Kadıncağız çamaşırcı kızlara adanmaklı bir vaaz vermekten alamadı kendini; ama, bir tür-

l söz sırası bulamayan amaşırcılar, bu çekilmez Madame Hautemare'ı susturmak için hepsi birden bağışmaya başladılar. şu var ki, bu yılmaz kadın, onları hak yoluna getirmeyi koymuştu kafasına; bu nedenle beş dakika boyunca ve kafa patlatırcasına bağıran otuz kızın yaygarası ortasında sürdürdü vaazını.

Oradan geçen inatılar üzerine yapılan bu iki güzel saldırı sayesinde, çamaşırcı kızlar o günü neşe içinde geçirme fırsatını buldular. Madame Hautemare da zangoç kocasına.ve Carville'deki bütün dostlarına uzun uzun anlatacak bir öykü sağladı. En az eğlenen, doktor oldu. Yıkayırcıları çamura buladıktan sonra, evine dönecek yerde omzundaki tüfeğin çok gülünç bir biçimde sağa sola arpıtığını bile anımsayamadan dört nala Houblon köprüsüne in-di, içinden:

- Allah Allah! diyordu. Gidip o şışfıntılarla dalaşmam için benim de büyük bir budala olmam gerek. Öyle günlerim oluyor ki, hani uşağıma kendimi karyolanın demirine bağlatsamyeri...

Doktor, sinirliliğini biraz gidermek amacıyla drtnalı kesmeden ilerlediği yol üzerinde, bir gece vizitesi uğruna on kilometrelik yolu kendisi için yaptığını sanacak denli saf bir hastası var mı acaba, diye kafasını kurcaladı, durdu.

Birden aklına bu hasta düşüncesinden daha iyisi geldi: O gün Papaz du Saillard kasabasından beş kilometre uzaktaki Saint-Prix şatosuna yemeğe gitmişti. Bu papaz birine kinlendi mi, dehşet saçan bir adam kesilirdi, Congregation'un da kodamanlanndandı; yalnız, bu dehşet saçmaya karşıt bir duygu olarak (Fransa'da uygarlığı da bu kur-tarı, her şeyde karşıt bir yön vardır) evet, dehşete karşıt

DU: uuygu oiararit, ^-arvime ue **UTKULUCU** oian au damara, kentlerarası bir yolda, küçük arabası içinde kendini yalnız duyumsayınca tir tir titrerdi korkudan.

Bu bakımdan, Sansfin'in Saint-Prix'ye geldiğini görmekten pek haz duydu. Bu iki adam çok kötülük edebilirlerdi birbirlerine, ama, politika gereği, içtikleri su ayrı gitmezdi. Soğuk bir kimse olan du Saillard kötü konuşmasına karşılık bir ili, çocuğun oyuncuğuyla oynadığı gibi yöne-tecek yetkideydi. Sansfin'e deli gözüyle bakar, her gün boş gururu yüzünden büyük bir budalalığa sürüklendiğini görürdü onun. Sansfin'se, kamburunu unuttuğu zamanlar, bir salon dolusu insanı eğlendirmesini ve bir şato sahibesinin gönlüne girmesini bilirdi. Avranches Bölgesi'nde çok şato vardır ve buralarda, hükümete karşı, insanlar patlarlar sıkıntıdan. Du Saillard Sansfin'in söylemesini pek iyi becerdiği açık-saçık öykülerden, Düşes de Miossens'm şatosunda çekinirdi özellikle. Du Saillard dibinde Carville halkının gösterişsiz yıkama yerini gördüğümüz bir burun üzerine de yükselen senyör şatosunda dediği dedik bir adamdı.

Papaz ve politikacı dostu doktor, tatlı sözler söylediler birbirine; Kontes de Saint-Prix de bu yaratılıştaki insanların birbirleriyle görüşmek için kendi salonunu seçmelerine içerledi.

Doktor, atı üstünde yol arkadaşlığı etti papaza; ama, kendisini evinde yalnız bulunca, çamaşırcı kızlarla başından geçenler geldi aklına; yeniden içi içini yemeye başladı. Bir an sonra onu avutacak bir durum çıktı ortaya: Uzun boylu, güzel ve henüz yirmi beş yaşındayken esaslı bir kalp krizi geçiren bir gence bakması için onu çağdırmaya geldiler. Doktor, geceyi delikanlının başucunda geçirdi; gere-

ken bakımı aa yapmasına karşın, bu güzel varlığın gun ao-
ğarken öldüğünü görmek zevkini tartı. İçinden:

- İşte içi boşalmış güzel bir vücut; neden benim ru-
hum onun içine giremiyor? diyordu.

Ulusal mallar dolayısıyla zenginleşmiş bir çiftlik ağa-
sının biricik oğlu olan doktor, kendine bakmasını bilmek
için hekim olmuş, kötü niyetli alaycılara karşı hep silahlı
görünmek amacıyla da usta bir avcı kesilmişti. Zayıf bün-
yesine güç gelen çalışmasının tek karşılığı, güzel erkekle-
rin öldüklerini görmek ve kasabasındaki, birlikte olmayı
candan istetebilecek az sayıdaki güzel hasta kadını korkut-
maktan ileri gitmezdi.

Küçük yeğen Lamiel, teyzesinin onu kasabaya yolla-
ması için olağanüstü bir durum bulunduğunu anlayacak
denli uyanık bir kızdı. Sofu Madame Hautenriere yalnız bır-
rakmazdı onu sokakta, bir an için bile...

İlk düşüncesi, teyzesinin ondan sakladığı şeyi dinle-
mek isteği oldu elbette; bunu sağlayabilmek için şöyle bir
dolanmak ve genel çamaşır yıkama yerine yukarıdan ba-
kan, ağaçlarla örtülü tepenin ardına gelip gizlenmek ye-
terdi. Yalnız, Lamiel sövgü ve kaba sözler duyacağını kes-
tiriyordu; oysa, tiksiniirdi böyle şeylerden.

Aklına daha parlak bir düşünce geldi. İçinden:

- Çok hızlı koşarsam, ömrümde topu topu bir kez gö-
rebildiğim dans alanına kadar varabilirim, teyzem dönme-
den de evde olabilirim, diyordu.

Carville, aşağı yukarı çok geniş bir caddesiyle orta-
sında bir alanı bulunan bir kasabaydı. Gotik biçemindeki
güzel kilisesi, Houblon üzerindeki köprünün karşısında,
Paris yönünde yer alıyordu; onun ötesinde mezarlık, onun

da ötesinde üç büyük ıhlamur ağacı vardı ki pazarları dans edirdi altlarında; du Saillard da hiç hoş bulmazdı bunu. Ihlamurların mezarlıktan kırk adımdan daha uzak olmadığını bahane ederek, ölülerin ruhu rahatsız ediliyor, derdi. Bucağın, öğretmen olarak Monsieur Hautemare'a verdiği kulübemsi ev, sokağa bakardı; mezarlığın da karşısındaydı hemen hemen; oradan, ıhlamurların altındaki dans yeri görülebiliyor, keman sesi duyulabiliyordu.

Lamiel koşarak Carville'in dışından gelen ve yıkama yerinden Paris şosesine giden eski bir yolu tuttu.

Bu yol onu, uzaktan birbirini kucaklayan tepelerini gördüğü ıhlamurlara götürüyor; bu görünüm de coşku uyandırıyor yüreğinde, içinden, "O güzel ağaçları yakından göreceğim," diyordu. Bu ünlü ıhlamurlar pazarları ona göz yaşları döktürür, sonra, haftanın geri kalan günlerinde de hep düşündürdü.

Lamiel, kasabanın içinden geçmezse, öğretmenin evciği yanında oturan bir takım sofuların kendisini teyzesine fitleme tehlikesinin olmayacağını hesapladı.

Kasabanın dışındaki eski yolda koşarken, içi tahta ayakkabılarla dolu sepetler taşıyan dört beş yaşlı kadına raslamak mutsuzluğuna uğradı.

Eskiden Madame Hautemare da bu kadınlar gibi yoksuldu, yaşamını kazanmak için aynı işleri görürdü; her şeyi Papaz du Saillard'ın koruması değiştirmişti. Altı tahta kunduralarını başları üzerinde taşıyarak yalın ayak yürüyen bu kadınlar, Lamiel'in her zamankinden daha dikkatlice giydirilmiş olduğunu gördüler; Madame Hautemare onu şatoya götürmüştü, görünüşe bakılırsa.

Kadınlardan biri:

- Hele hele, şatodan geliyorum diye bu ne kurum? dedi.

Bir ikincisi:

- Elimizi kolumuzu bağlayan mı var bizim? diye hayırdı. Güzel ayakkabılarını çıkaracağız ayağından; neden yalın ayak yürümüyorsun sen de bizim gibi?

Lamiel yürekliliğini yitirmedi hiç; yolun sağındaki birkaç ayak yüksek tarlaya sıçradı; oradan, düşmanlarının sövgülerine yanıt vermekten geri kalmadı.

- Beş kişisiniz diye güzel ayakkabılarımı çalmak istiyorsunuz, ama, bunu yaparsanız eniştemin dostujandarınma komutanı da hapse atar sizi.

- Sesini kestir misin sen, yılan yavrusu; şeytanın dölü!

Bu söz üzerine beş kadın, hepsi birden kafa şişirircesine, "Şeytanın dölü! Şeytanın dölü!" diye haykırmaya başladılar.

Lamiel:

- Şeytanın dölüysem, daha iyi ya! Hiçbir zaman sizin gibi çirkin ve vırvırcı olmam; şeytan babam hep neşeli tutarbeni, dedi.

Tutumlu davrana davrana Lamiel'in teyzeyle eniştesi bin sekiz yüz lira gelir getiren bir sermayeyi bir araya getirmeyi başarmışlardı. Bu bakımdan, çok mutluydular, ama güzel yeğenleri Lamiel'i sıkıntı kasıp kavuruyordu. Normandiya'da kafa çabuk olgunlaşır, daha on sekizinde olduğu halde, Lamiel şimdiden sıkıntı duyma durumuna gelmişti; bu yaşta sıkıntı da, vücutça bir acıdan ileri gelmiyorsa, ruh varlığının belirtisidir. Madame Hautemare en ufak bir eğlencede günah bulurdu; nitekim, pazarları yalnızca mezarlığın ucundaki büyük ıhlamurların altına dansı görmeye gitmek değil, bucağın kilise görevlisine bağışladığı evin

kapısı önünde oturtmak bile suçtu, çünkü keman sesi duyulur ve Papaz du Şadlardin yüzünü sarartan o uğursuz dansın bir ucu görülebilirdi oradan. Lamiel ağlardı sıkıntısından; iyi yürekli teyzesi, yatıştırmak için reçel verirdi ona, tatlı şeylere düşkün küçük de nefret duymazdı ondan. Monsieur Hautemare'sa, kendi yönünden, okumaya zorlardı onu; bir saat sabahlan, bir saat de akşamlan.

İçinden:

- Bucak bana, kim olursa olsun bütün çocuklara okumayı öğretmem için para verdiğine göre, kendi yeğenime okumayı hepsinden önce belletmem gerek; kaldı ki onun buraya gelmesine, önce Tann, sonra da ben neden oldum, diyordu.

Küçük kızın çektiği işkencelerden biriydi bu durmadan okuma. Yalnız, iyi yürekli öğretmen onun ağladığını görünce birkaç para verirdi avutmak için; çabucak pastası nesnelere harcanan bu para bile, Lamiel'in okumaya karşı tiksintisini gideremezdi.

Sıvışmanın bir yolunu bulamadığı, teyzesinin, uzakta çalgının ezgisine uyarak sıçrayan başlar görür korkusuyla ona açık kapıdan bakmayı yasak ettiği bir pazar, Lamiel'in eline, *DörtAymon Kardeşin Öyküsü* (*) adlı bir kitap geçti. Kaptaki basma resim çok hoşuna gitti; soma, onu daha iyi anlamak düşüncesiyle, istemeye istemeye de olsa, kitabın birinci sayfasına bir göz attı. Bu sayfa kendisini eğ-

(*) Aymon kardeşler, şövalyelik çağının dört kahramanıdır; Charlemagne zamanında çok yararlık gösteren bu dört kardeşin masalı, halk arasında söylenir durur hâlâ. Yazın, dördünü de aynı ata, ünlü Bayard'a biner gösterir. Söz konusu kitap, XIII. yüzyıl ozanlarından Huon de Villeneuve'ün yazdığı sanılan bir yiğitlik romanıdır.

lendirince, dansı gidip görmesinin yasak edildiğini unuttu ve bir süre soma, dört Aymon kardeşten başka şey düşünmez oldu. Hautemare'm haylaz bir öğrencinin elinden aldığı bu kitap, küçük kızın ruhunda inanılmaz yıkıntılar yaptı. Lamiel akşam boyunca, soma da bütün gece, bu önemli kişileri ve atlarını düşündü durdu. Her ne denli hiç günahı yoksa da, evde alıkonulacak ve yaşlı eniştesinin titrek koluyla sıçramaktan alıkonulacak yerde, dans yerinin yanındaki mezarlıkta dört Aymon kardeşten biriyle kol kola dolaşmanın çok daha başka bir şey olabileceğini düşünüyordu. Öğretmenin hemen hemen bütün kitaplarını çılgin bir zevkle okudu; çok şey anlamasa da onların yarattığı *düşlemlerden* pek haz duyuyordu. Nitekim, Didon'un sevgileri yüzünden, Vergilius'un Eneis'inin parşömen ciltli ve 1620 tarihini taşıyan eski bir dizeli çevirisini yercesine okudu. Herhangi bir kitap yetiyordu onu eğlendirmeye. Öğretmenin Latince olmayan bütün kitaplarını okuduktan ve anlamaya çalıştıktan soma, en eski ve en yüzüne bakılmayacak olanlarını kasabanın bakkalına götürdü; bakkal bu kitaplar karşılığında yarım kilo Corintde üzümüyle birlikte önce *Grand [Büyük] Mandrin* (*), sonra da *Monsieur Cartouche'un* öykülerini verdi ona. (**)

Acı duyarak açıklayacağız ki, bu öyküler ahlak güdücü yüzyılımızın her nesnede gözettiği o yüksek ahlak ve erdem eğilimine uygun olarak yazılmamışlardır. Academie Française ve Montyon ödüllерinin, bu yapıtların semtine bile uğramadıkları açıkça görülüyor; sıkıcı olmamaları da

(*) 1724'te doğmuş, tekerlek cezasıyla can vermiş, ünü dillere destan olmuş bir çete başı.

(**) 1693'te doğmuş ünlü bir eşkiya.

bundan ya! Bir süre sonra, Lamiel artık Monsieur Mandrin'le Monsieur Cartouche'tan ve bu küçük kitapların ona tanıttığı öteki kahramanlardan başka şey düşünemez oldu. Onların hep yüksek bir yerde, sayısız seyirciler önünde ölmeleri, soylu bir olay gibi görünüyordu ona; kitap onların yiğitlik ve dayanıklılıklarını övmüyor muydu?

Bir akşam yemekte, bu büyük kişilerden eniştesine söz açmak önlemsizliğini gösterdi Lamiel. Dehşet duyan enişte haç çıkarırken:

- Şunu öğren ki Lamiel, ermişlerden başka büyük kişi olmaz, dedi.

Madame Hautemare:

- Sana kim aşıladı bu korkunç düşünceleri? diye bağırdı.

Bütün yemek boyunca da adamcağız ve karısı, yeğenlerinin önünde, onun kendilerine söylediği şaşkırtıcı sözlerden başka şey konuşmadılar. Yemekten soma, birlikte edilen duaya, öğretmen yüce Tamı'dan, yeğenini Mandrin ve Cartouche'u düşünmekten, onları özellikle açıkça günah olan duygular içinde düşünmekten korumasını istemek için bir Pater (*) eklemeyi unutmadı.

•IV

Lamiel, kafası işleyen, düşlemgücü zengin, uyanık bir kızdı; bu bir tür tövbe töreni olan bu duanın okunması, onu çok şaşkırttı. Yatağında uyanıyor, bir yandan bir ya-

(*) Hristiyanlarca sık okunan bir dua.

na dönerken kendi kendine, "Neden eniştem onlara hayran olmamı istemiyor acaba?" diyordu.

Sonra, aklından suç olabilecek şu düşünce geçti: "Eniştem acaba, Valances yakınlarında oturan ve kara ineği tahsildarlar tarafından elinden alınan, nafaka olarak da kendisi ve yedi çocuğu için altmış santimden çok bir şeyi kalmayan zavallı dul Renoart'a otuz frank verir miydi, Monsieur Cartouche gibi?"

Duyduğu acımadan dolayı on beş dakika boyunca göz yaş döküdü Lamiel; soma içinden:

"Eniştem acaba o idam düzeneğinin üzerinde, cella-tın o kol kıran demir topuzunun acısına kılı kıpırdamadan dayanabilir miydi, Monsieur Mandrin gibi? Nıkris hastalığına tutulmuş ayağını bir taş parçasına çarptı mı, durmadan inilder durur... " dedi.

O gece, küçük kızın kafasında bir devrim olmasına yol açtı; ertesi gün bakkala, Vergilius'un içinde resim olan eski çevirisini götürdü, incir ve Corinthe üzümünü geri çevirip, okunması yasak edilen o güzel kitaplardan birini aldı, karşılığında.

Daha ertesi gün cumaydı; bir olay Madame Hautemare'ı büyük bir üzüntüye düşürdü; akşam sofradan kalktığına, toprak çanağı boş görünce, perşembeden kalan et suyunu çorbaya katmış olduğunu anladı. (*)

Lamiel saf saf:

- Kattıysanız ne olur sanki? Her zamankinden daha iyi olmuştu çorba. Pazara dek bozulurdu belki o et suyu, dedi.

(*) Hıristiyanlar cuma günleri perhiz yapar, et yemezler.

Eniştesi ve teyzesinin bu korkunç sözlerden ötürü küçük yeğenlerini nasıl azarladıklarını göz önüne getirmek güç değildir. Teyzenin sinirleri ayaktaıdı, öfkesini kimden alacağını bilemediği için, Carville'de denildiği gibi, kabak Lamiel'in başına patladı. Küçük şimdiden, kendisine reçeller veren böylesine iyi bir teyzeye kızmayacak denli sağduyu kazanmıştı.

Kaldı ki Lamiel, et suyunu yediği ve yedirdiği için gerçekten acı çektiğini görüyordu onun. Bu Cuma yemeği üzerinde uzun uzun düşündü Lamiel. Bir ay sonra, komşuları meyhaneci kadın La Merlin'in bir müşterisine:

- Bu Hautemare'lar şeker gibi insanlar; *ama, budala mı budala* bunlar! dediğini duyduğu zaman da, bunu düşünüyordu hâlâ.

Lamiel, bu La Merlin'e karşı sevgi dolu bir saygı beslerdi; onun meyhanesinde bütün gün gülünüp şarkılar söylendiğini duyardı, cumaları bile.

Kafasında bir ışık parıldar gibi oldu:

- İşin püfnoktası buymuş meğer; *budala insanlar şu eniştemle teyzemi* diye bağırdı. Bir hafta süresince de on sözcük etmedi; meyhanecinin açıklamasıyla büyük bir huzursuzluktan kurtulmuştu. Bunları daha bana söylemiyorlar, çok küçüğüm diye., tıpkı sevgi gibi, ne olduğunu söylemek istemeden ondan söz açmamı yasaklıyorlar," diye düşündü.

Elma şarabı satan La Merlin'in büyük bir değişikliğe yol açan sözlerinden bu yana, Hautemare teyzenin vaaz ettiği her şey, yani kasabanın sofuları gözünde *gerçek ödev* ya da kalıp olarak bilinen her şey, Lamiel'e aynı derecede gülünç geliyor, enişte ve teyzesinin ona söyleyebilecek-

ri her Őeye alçak sesle, "Budalaca bir Şey bul" karşılığını veriyordu. Kutsal bayram akŐamalarında teŐbih çekmemek ya da "quatre-temps"ta. (*) bir gŭn oruç tutmamakla, ormana gidip bir erkekle seviŐmek aynı önemde gŭnahlar gibi gŖrŭndŭ ona.

Lamiel bŖyle bŖyŭdŭ işte, DŖŐes de Miossens'm gŖzleri altında kırışıklar belirdiği zaman da, on beş yaşındaydı. Yalnız biz, yaşlı dŭkŭn Ŗldŭđŭnŭ, yerini alan oğlunun da ondan soma topu topu birkaç ay yaŐadıđımı ve yeni sarnını gŖstermek için Paris'e giden DŖŐes de Miossens'm bunca zamandır istediği bu sana kibar çevrenin az ilgi gŖstermesinden sinirlenerek Carville'e dŖndŭđŭnŭ sŖylemeyi unuttuk bu arada. GŖzlerinin altında kırışıklıklar oluşması bundandı; onu can evinden vurdu bu buluş. Paris'e yollanan bir haberciyle, en Ŗnlŭ gŖz uzmanlarından biri, Monsieur de la Rouze getirildi Şatoya. Sabahleyin dŖŐesin yatağında yapılan muayenede, bu akıllı adam ne diyeceğini ŐaŐırdı kaldı; yaşlılığın yol açtığı çŖkŭntŭ anlamına gelen Yunanca bir sŖzcŭk uydurmak için zaman kazanmak amacıyla bir sŖrŭ incelikli sŖzler sıralamak zorunda kaldı. Diyelim ki bu gŖzel Yunanca sŖzcŭk "amorphose" olsun. Monsieur de la Rouze, dŖŐese uzun uzun açıkladı ki, başın birdenbire aldığı bir soğuktan ileri gelen bu hastalık, daha çŖk otuzla otuz beş yaşları arasındaki genç kadınlarda gŖrŭlŭr. Sıkı bir perhiz vererek dŖŐese çŖk değişik adlan olan, ama ikisi de ekmek içiyile *coloquintem* yapılmış iki kutu hap bıraktı ve insanı Ŗzellikle gŖçsŖz kılan bir perhizi gerektiren başka bir hastalıkla bunu kaŐıtır-

(*) Latin Kilisesi, her mevsim başında Ŗç gŭn (çarŐamba, cuma, cumartesi) oruç tutulmasını buyurur.

bilecek bilgisiz hekimlere başvurmaktan sakınmasını sırlık verdi ona. Altı ay, hele geceleri okumayı yasak etti; bu durumda kitap okuyacak birini tutmak gerekli oldu; ama doktor, ne yaptı etti, kaçınılmaz *kitap okuyucu* sözcüğünü de, bundan daha korkunç olan *gözlük* sözcüğünü de önce düşese söyletti. Göz uzmanı, uzun uzun düşünür gibi bir tavır takındı, sonunda, altı ya da sekiz ay kadar sürebilecek bakım süresince gözleri korumanın, gözlük takmanın zararlı olmayacağı kararını verdi; bu gözlüğü, Paris'te gazetelerin haftada iki kez övdükleri bilgili bir gözlükçüden seçmeyi de kendisi üzerine aldı.

Daha kırk yaşma bile varmadan Avrupa'dakibütün nişanlan elde ederek şövalye katına yükselmiş bu sevimli doktora bayıldı düşes; o da cebinde dolgun bir ücretle döndü Paris'e. Yalnız, ne yapacağını şaşırılmıştı düşes, taşra kasabasında kitap okuyacak bir kız nerede bulunur? Bu tür lü bir oda hizmetçisini Normandiya'da bile bulmak çok güçtü. Madame Anselme, düşesin bu isteğini kasabaya duyurdu, ama boşuna; *temiz, adam* sanını kasabada hak etmiş biricik erkek olan Hautemare'cığın aklına, bu okuyuculuk görevi için ilk gelen, Lamiel oldu. Kendi kendine, "Kasabada bu işi yapabilecek başka kimse yok doğrusu," dedi. Düşes akıllı bir kadındır; eninde sonunda onu düşünecekti r," dedi. Yalnız, büyük bir engel vardı: Anasız babasızlar yurdundan alınmış bir kız, böylesine soylu bir hanımefendiye okuyucu hizmetini görmeye uygun muydu ki?

Hautemare ile karısı, gerçekleşme yolundaki büyük bir tasarının yarattığı heyecanlı sıkıntı içinde on beş gündür kıvranıp dururlarken, Vendee ilinde olup bitenler konusunda Paris'ten en kesin haberlerin verildiği bir akşam,

gazete dağıtıcısı, *Quotidiennein* başkentten gelen bir sayısını bıraktı şatoya.

Madame Anselme'in gözüne ikinci bir gözlük takması boşunaydı, öyle bir yavaşlık ve anlayışsızlıkla okuyordu ki sabrı tükeniyordu düşesin.

iyi okumaktan kaçınacak denli akıllı bir kadımdı Madame Anselme. O, bu işin ücretine on para eklenmeden üzerine yıkılacak bir angarya olduğunu kestiriyordu. Doğruya benziyordu bu düşünce, ama her ne denli kurnaz bir kadınsa da, bu işte yanıldı. Tembellik esintisi taşıyan bu düşünceye sonraları az yanmadı!

Bu kötü okuma sırasında, düşes birdenbire:

- Lamiel! diye haykırdı. Hemen atlar koşulsun, Hautemare'm kızı küçük Lamiel kasabadan getirtilsin. Eniştesi, teyzesi de birlikte gelsinler onunla!

iki saat soma, üzerinde yabancı giysisi, göründü Lamiel. O da kötü okudu önceleri, ama, öyle cana yakın tavırlarla okudu ki Vendee haberlerinin önemini bile unutturdu düşese. *Quotidienne*'in coşkuntümcelerini okurken, uyanık bakışlı güzel gözleri gösterdiği çabanın ateşiyle alevleniyordu. Düşes içinden, "Anlayarak okuyor," dedi ve saat on bire doğru Lamiel'le eniştesi gitmek üzere hanımefendiden izin istediklerinde, düşes, Lamiel'i hizmetine almak gibi kararlı bir hevese kapılmış bulunuyordu.

Bununla birlikte, on beş yaşında, çok uyanık ve kocaman bir kız olan Lamiel'in, akşamları saat dokuz ya da onda, şatodan öğretmenin evciğine dönmesi düşüncesini pekyerinde bulmuyordu Madame Hautemare.

işin burasında, üç haftadan çok süren pek kanşık bir tartışma oldu. Bu süre, düşesteki *Quotidiennei* okutmak

için Lamiel'i şatoya almak gibi önceleri oldukça belirsiz düşünceyi tutkulu bir isteğe dönüştürmeye yetti. Bitmez tükenmez konuşmalardan sonra, (ki hoşgörülü okura uzun görünme tehlikesi olmasa da anlatılsa, Paris'te çok örneklerine Tasladığımız o Normandiyalı dehasını pek güzel çizmeye yarardı) Lamiel'in, Madame Anselme'in odasında yatması karara bağlandı; bu odanın onurlu bir yönü de, düşesin yatak odasına bitişik olmasıydı. Madame Hautemare'ın kaygılarım ve özellikle kibrini bol bol doyuran bu son durum, başka bir yönden onu irkiltmekten geri kalmıyordu. Her şey karar altına alınmış gibi görünürken, kocasına:

Nasıl olur? diyordu. Carville'in kötü dilli insanları işe girdi derler yeğenimiz için! Bu da hakkımızda bir takım İğrenç sözler söyleyen Jacobin yeğeninin umutlarını Canlandırır yeniden.

Bu kuruntu onları neredeyse bu işten caydıracaktı; çünkü düşes de, öte yandan, şatoya girmeyi öğretmenin yeğeni için pek parlak bir onur sayıyordu; bu duygusunu saklamadı Madame Haumatre'la konuşurken. Bunun üzerine, kasabalı kadın, hanımefendinin önünde yere dek eğildi ve onun sözlerine karşılık bile vermeden çekildi gitti.

Kendini unutturcasına öfkelenen düşes, bağırarak:

- Alın işte, başkaldırma diye buna derler, dedi. Biz istediğimiz kadar önlemeye çabalayalım, başkaldırı çepeçevre kuşatıyor bizi; servetlerim bize borçlu olanlar arasına bile sokuluyor.

Bu düşünce düşesin içini öfke, acı ve korkuyla kapladı. Hemen hemen uykusuz geçen bir geceden sonra, ertesi sabah, güzelce haşlamak için saf Hautemare'ı çağırttı; ama söyleyecekleri nedeniyle bitkin bir durumda bulu-

nan öğretmen, şapkasını elinde evirip çevirirken, bir yandan da, sorunu ayrıntılı olarak düşündüklerini, Lamiel'in ciğerlerinin çok zayıf olduğunu, onun için düşes hanımefendinin verdiği onuru kabul edemeyeceklerini bildirince, daha çok şaşırıp kaldı düşes.

Bu saygısızca sözlere, Bajazet'ten (*) alman şu tek sözcükle yanıt verdi:

- Defolun!

Düşes bu işi Papaz du Saillard'a hiç çıtılatmadan yürütmek istemişti; bu becerikli din adamının zekâsındaki şaşkırtıcı derinlik, hoşgörölmez bir kusur vermişti ona: Çok yersiz karşı çıkmalar karşısında kalınca, kendini yiririr, çok ters karşılıklar verirdi. Düşes, bu duruma bakıp, içinden, "işte, 89 ayaklanmasından önce görölmesi olanaksız şeylerden biri daha," derdi. Elinden geldiğince, papazla ciddi şeyler konuşmaktan kaçınması bundandı. Dahası, ara sıra du Saillard'ı yemeğe alkoymaya ve biri şatoya gelisinde, öteki oradan ayrılışında olmak üzere, ona iki ince sözden başka bir şey söylememeye çalışırdı. Zeki adam, bu böbürlenme örnekleriyle içinden alay eder, düşesin ocağına düşmesini beklerdi sabırla. Öğretmenin yol açtığı öfke içinde, düşes hemen çağırttı du Saillard'ı ve onu yemeğe alkoymak, Lamiel'den ancak yemeğin sonunda söz açmak akıllılığını bile gösteremedi.

Du Saillard artık umarsız görececek denli kötü yöneltilmiş buldu sorunu. Lamiel'den söz açmadan önce Haute-mare'm yönetimindeki okulda bir yolsuzluk bulmakla başlamak gerekirdi işe. Zenginliğinin ve saygısızlığının kay-

(*) Racine'in "Bajazet" (Bayazıt) adlı, Osmanlı Sarayı'nda geçen ve Cumhuriyet Dünya Klasikleri'nin 77. kitabı olarak yayınlanan tragedyası.

nağı orasıydı. Okulu kapatacağım diye gözdağı verilebilir, kapatılırdı da gerektiğinde; o zaman Hautemare gelip alçak gönüllülükle Lamiel'in şatoya kabulünü rica ederdi. Papaz, düşese, kendisine danışmadan ele alınmakla yapılan büyük yanlışlığı, bütün acılığıyla duyumsattı; sonra onu, bir köylünün ayakları altına aldığı onurunun derin üzüntüsü içinde bırakarak herhangi bir öğüt de vermeden çekildi gitti.

Üzüntüsünün büyüklüğü, bu hanımefendinin işlerin yönetiminde gösterdiği bir tutam sağduyuyu da elinden alınca, onurundan arta kalanı da iyi ve yerinde kullanamadı; Madame Anselme, Monsieur Hautemare'a resmi bir mektup yazdı: Mektupta, *küçük hanım* Lamiel'in düşes hanımefendinin evinde, Paris'ten daha bilgili bir okuyucu getirtilinceye dek kitap okuma görevi almakla onur duyacağını yazıyordu hanımı adına. Lamiel adının yanına eklenmiş bu "küçük hanım" sözcüğü, bütün kasaba halkının içerleyerek epey söz söylemesine yol açtı.

Laimel, üç haftadan beri eniştesinin yaptığı başvuru-ları bilmiyor değildi, şatoya girmeyi de çok candan istiyordu. Odaları dolduran güzel eşyalar, özellikle göz kamaştırıcı bir kitaplığı ve onu dolduran sırtı yaldızlı ciltleri görmüştü göz ucuyla. Yalnız, bir şey gözünden kaçmıştı; bu ciltler, aynalı bir dolapta bulunuyor, çok kuşkuyla düşes de bu dolabın küçük anahtarını hep saatine bağlı olarak üzerinde taşıyordu.

Daha önce söylediğimiz gibi, ön yüzünde on yedi pençeresi ve arduvazdan damıyla pek ağırbaşlı bir görünümü olan bu külah biçimindeki güzel şatoya kalmak üzere gelen Lamiel, öylesine olağanüstü ve yeğin bir coşku duydu

ki, kapının önündeki taş basamaklarda durmak zorunda kaldı. Ruhü yirmi yaşındaydı; kapıya dek onunla birlikte gelen, ama düşese *teşekkür etmek* zorunda kalmamak için girmeye yanaşmayan teyzesi, son bir öğüt olarak oda hizmetçileri önünde hiçbir zaman gülümsememesini, onunla alay edilmesine yol açmamasını söyledi. "Yoksa," diye ekledi, "seni bir köylü kızı gibi küçümserler; ufak ufak, hem de düşese sızlanmana bile yer bırakmayacak kadar ufak aşağılamalarla ezerler; bunu öyle insafsızca yaparlar ki, birkaç ay sonunda şatoyu bırakmak senin için bir mutluluk olur."

Bu sözler çok yıkıcı oldu Lamiel için, bütün sevinci söndü birden. Düşesin çevresindeki kadınların yüzlerini inceleyince, gücü çok kırıldı. Daha üçüncü günün sonunda, iştahtan kesilecek denli mutsuzdu Lamiel. Yattığı odada güzel bir halı vardı, ama bu halı üzerinde hızlı hızlı yürümeye izin yoktu; kibarlığa uymaz, hanımefendiye karşı saygısızlık olurmuş bu. Göz kamaştırıcı şatoda her şey ağır ve ölçülü yapılmalıymış; çünkü büyük bir hanımefendi oturmakla onurlandırıyormuş orayı.

Düşesin çevresindekiler, özellikle, en yaşlısı ellisinden aşağı olmayan sekiz kadından oluşuyordu. Uşak Poitevin'le, birinci kattaki bir sıra büyük odaya girme izni yalnız kendilerine verilmiş üç hizmetli, daha da yaşlıydılar. Gözaltıcı bir bahçe vardı; yollarının iki yanına yılda üç kez budanması savsaklanmayan ıhlamur ve gürgen dikilmişti; çiçeklerle örtülü ve şatonun pencereleri altında uzanan bir tarha, iki bahçıvan, titizlikle bakıyorlardı; ama, geldiğinin daha ikinci günü, bu kesimde bile Lamiel'in ancak düşesin oda hizmetçilerinden biriyle birlikte dolaşabileceği ka-

rarlaştındı; bu hanımlar da havayı hep ya çok nemli, ya çok sıcak, ya da çok soğuk buluyorlardı gezinmek için. Şatonun içine gelince; elli yaşlarını çoktan geçtikleri halde gençlik taslamaktan geri kalmayan, evde kalmış bu kızlar, çok aydınlığın kibarlığa uymadığını uydurmuşlardı; aydınlık kırıksıklıkları, ve., ve., yi açığa vuruyormuş. Kısacası, geleli henüz bir ay olduğu halde sıkıntıdan patlıyordu Lamiel; her gün şaşmadan gelen Ve her akşam düşese okuduğu *Quotidienne* gazetesi de gönlünü avutmuyordu pek. Onca, dünyanın en eğlenceli kitabı olan Mandrin'in öyküsündeki yaşamla bu yaşam arasında ne büyük ayırım vardı! Kitaplarını getirmeyi unutmuştu; birkaç saniye kalmak üzere arabayla enişte ve teyzesinin evine gittiği sıralarda da, bir saniye bile yalnız bırakılmıyor, o da kitaplarını sakladığı yere gidemiyordu.

Lamiel'in gezinmeye hemen hemen hiç gönlü yoktu artık; öylesine mutsuzdu ki, aslında üzerine pek titrediği onurcuğu, düşesin gözünde elde ettiği başarının bile ayırında değildi; çok büyüktü bu başarı oysa. Hanımefendiyi en çok büyüleyen nokta, Lamiel'de küçük hanım edasının hiç bulunmayışıydı.

Şunu bilmek gerek; başkaldırının korkunç sonuçlarından Düşes de Miossens'a en çok dokunanı, biraz para kazandıktan sonra halk tabakası kızlarının takındıkları tavırlar oluyordu. Lamiel öyle ağır ağır, gözleri yere eğik ya da hiç değilse kendi içine çevrik yürüyemeyecek, düşesin salonundaki göz kamaştırıcı halıya önem vererek bakmayacak denli canlı ve güçlü bir kızdı. Oda hizmetçilerinin lütfen verdikleri öğütler, şaşırtıcı bir davranış biçimi yaratmıştı onda; evet, ağır ağır yürüyordu, ama bağlanmış bir

ceylan hali vardı üzerinde; canlılık örneği küçük devinim, köylü alışkanlıklarını vuruyordu açığa. Kibarlara özgü yürüyüşü benimseyememişti hiç; o yürüyüş ki, kımıldamayabile istemeyen bir yaratığın sanki bunu bir çabayla yapıyormuş havasına bürünmüş olmalıydı. Eski oda hizmetçilerinden kiminin sert bakışlarıyla yakından denetlenmediğini anlar anlamaz, düşesin bulunduğu odaya gelmek için aşılması gereken bir sıra odayı sıçraya sıçraya geçiyordu; kadınlarının bunu fitlemesi üzerine, bu coşkunuğu oturduğu koltuktan görebilmek için salonuna bir ayna koydu düşes. Lamiel tüy gibi hafif olsa da, bu geniş şatoda herşey öylesine sessizdi ki sıçramalarının yarattığı sarsıntılar duyuluyordu her yerden; herkes ayıplıyordu bunu; ama talihinin tam olmasını işte bu durumu sağladı. Düşes, küçük hanım edaları takınmayan bir kız tuttuğuna büsbütün inanınca, Lamiel'e karşı duyduğu güçlü eğilime kendini delice kapıp koyuverdi. Lamiel, *Quotidienne'de* okuduğu sözcüklerin yansını bile anlamıyordu. Düşes iyi okumak için anlamak gerektiğini ileri sürdü; işte bu noktayı göz önüne alarak Lamiel'e *Quotidienneva*. sözünü ettiği her şeyi açıklama zevkini üzerine aldı. Kolay bir iş olmadı bu ve önceden hiç kestiremediği halde, Lamiel'i yetiştirme konusunda gösterdiği bu ilgi, her akşam çok meraklı bir uğraş kaynağı oldu düşes için. Bu yolla *Quotidiennein* okunması yarım saat sürecek yerde üç saat sürüyordu. Hanımefendi çok akıllı, ama keyif verircesine bilgisiz olan bu Normandiyalı köylüye, yaşamla ilgili ne varsa hepsini öğretiyordu. Kısacası, gazetecinin saat sekizde getirdiği gazete üzerindeki açıklamalar, akşam saatlerini çoğu zaman gece yansına dek dolduruyordu.

Düşes keyifli keyifli:

- Ne o? Gece yansı mı oldu? diye bağınyordu. Ben-
se saat onu geçmedi sanıyordum! Güzel bir akşam geçir-
dik yine!

Erken yatmayı hiç sevmezdi düşes. Çoklukla *Quoti-*
dienne üzerindeki açıklamalar ertesi sabah yeniden baş-
lardı; sonunda inanılmayacak bir şey oldu: Fransa'yı uçu-
ruma sürükleyenlerin Normandiyalılar olduğunu diline
dolayan düşes, *Quotidien*deki bu açıklamalann "*kü-*
çük"üa yetiştirilmesine yetmediğini söyledi; Lamiel'in adı
buydu şatoda. Okuyucu görevini tam olarak yerine geti-
rebilmesi için bankerlerin karılan ve öteki liberal bayan-
lar hakkında *Quotidiennein* sayfalarını dolduran alaylı
olaylan da anlaması gerekti *küçüğün*. Lamiel yüksek ses-
le Madame de Genlis'in "*Şatoda Akşam Söyleşileri*"ni, ar-
kasından bu ünlü dramcının en ahlaksal romanlarını oku-
du. Bir süre soma düşes, Lamiel'in, yüzyılın en derin ya-
pıtlarından "*Kibarlık Sözlüğü*"n& anlayabileceğinin de
ayırına vardı. Toplumsal katmanlar arasındaki aynm ve
özellikle katmanların smırlandınlmasıyla ilgili her şey,
ömrü boyunca düşes olmayı beklemiş bu kadının ilgisini
ne denli çekse yeriye. Bu yüce katmana, Saint-Germain
Mahallesi'ndeki kadınların erişilme özlemi duyduklan bu
seçkin sıraya, onun ancak kırk yaşını aştıktan soma, ken-
di deyişiyile artık kibar çevrede bir sıra sahibi olmayı is-
temediği bir zamanda ulaşması, garip bir alınyazısıydı. Bu
uzun bekleyişin verdiği acı, doğuştan zayıf, kuşkulu ve
gençlik tazeliğiyle birlikte her şeyden yoksun kalan bu öz-
yapıyı tatsızlaştırmıştı. Şatonun çekiciliğine kapılan yok-
sul bir erkeğin ateşli ilgisinde bir avunma bulabilirdi bel-

ki, ama bu yolda başından geçen ilk mutsus olayı, papazı öyle tiksintiyle karşılamıştı ki, düşes yaşlılık eşğine yeni bir günah işlemekten ulaştı ve kendisini her an duyuran bu mutsuzluk, huyunun tatsızlaşmasını tamamlayan bir etmen oldu. Kızmak zorunluluğunu duyduğu anlar oluyordu. Normandiya'ya geldiğinde, düşes saygısını bir hak gibi isteyen bu markizin böbürlenmesi, komşu şatoların soylu hanımlarına öylesine şaşkıncı göründü ki, az bir sürede, de Miossens'in salonuna aşın sıkıcı bir yer gözüyle baktı, istemeye istemeye geliniyordu oraya ve düşesin yemek çağırılanna yine de geliniyorsa, bu ancak turfanda sebze döneminde oluyordu. Çok zengin günlerindeki ilk bezelyeyi, ilk kuşkonmazı ve öteki sebzeleri almak için Paris'e adam gönderme alışkanlığını bırakmamıştı düşes. Güzel ve sayısız komşu şatonun ondan saklamak sıkıntısına bile katlanmadıkları şeyi de görmesine görüyordu: Onlar yalnızca Paris'ten turfanda sebze getiren adamlarının hatırı için geliyorlardı şatoya.

V

Düşesin gözlerindeki bu sözde zayıflık, yakınlarda ölen köpeği Dash'ın saygınlığına eksiksiz olarak konan Lamiel'den hiç ayrılmamak için güzel bir bahane oluyordu bu nazik hanımefendiye.

Bu tür yaşama töresi çok tatlı olabilirdi bayağı bir köylü kızcağız için, ama, topu topu bir yıldır sürdüğü halde, bu genç köylüde gençlik neşesinden hiç iz kalmamıştı.

Böylece aylar geçti; sonunda, eni konu hasta düştü Lamiel. Hastalığın başlangıcıyla birlikte öylesine büyük gö-

ründü ki tehlike, düşes, doktor Sansfin'in çağrılmasına razı oldu; doktorsa yıllardan beri şatoya yılbaşı günlerinde gelirdi ancak; du Saillard şatodan bir kaç kilometre uzakta küçük bir kasaba olan Mortain'in doktoru Buirette'i daha çok beğendirmişti. Papaz, düşesin sağlığını Sansfin'in ele almasından, hele sözde göz hastalığını iyi etmesinden korkuyordu. Böyle şatoya çağrılmakla kambur doktorun onuru pek okşandı; ülkedeki ününün tam olması için, bir bu eksikti. Derin bir etki yaratmaya karar verdi; kanısınca düşes, sıkıntıdan çatlıyor olmalıydı, bu yüzden, vizitesinin ilk yarısında son derece kaba bir adam gibi davrandı, en akla gelmedik sözleri söylüyordu ona, oysa bu kibar hanımın konuşmasının pek ölçülü, pek incelikli olduğunu biliyordu pek güzel.

Üstelik, genç kızın hastalığı karşısında gözleri parıladı; şöyle diyordu içinden: "Normandiya'da çok az görülen olaylardan biridir bu. *Sıkıntı nm* ta kendisi, hem de düşesin tatlı konuşmasına, bulunmaz aşçıya, turfanda sebzelere, şatonun güzel mobilyalarına, susuna busuna karşın duyulan sıkıntı. Merakımı kamçılama başlıyor bu benim, öyleyse kovulmamaya bakalım. Kabalıkta biraz fazla ileri gittim. Üstelik bu kadın kendisini kötü duyabilir; bayılırsa başım ağrır burda. Biraz daha ölçülü ol, doktor bey! Şu anda beni çiğ çiğ yiyecek durumda bulunan bu hanımefendiye hizmet için uydurabileceğim en insafsız şey, eniştesinin evine geri göndermektir küçüğü..." diyordu.

Birden, her zamanki davranışını yeniden takındı Sansfin; bunlar çok seçkin durumlar olmamakla birlikte, hiç değilse aklı başında, işten bunalmış, ne düşüncelerindeki ateşi hafifletmeye, ne de sözlerini süslemeye zamanı olan bir adamı koyuyordu ortaya.

Elinden geldiğince üzünçlü bir tonla:

- Düşes hanımefendi, yüreğinizi en acı bir habere hapırlamak zorunda olduğumu üzölerek bildiririm, dedi. Yapılacak bir şey kalmamış artık bu sevimli yavrucak için. Bir tek yolu var: Korkunç göğüs hastalığının ilerlemesini belki o geciktirebilir.

Soma duygusuz halini yeniden takınarak:

- Hautemare'lann evceğizindeki uzun süre yaşadığı küçük odaya dönmesi gerek, diye ekledi.

Düşes öfkeyle:

- Doktor bey, siz buraya evimin düzenim bozmak için değil, elinizden geliyorsa, bu çocuğun hastalığını iyileştirmek için çağrıldınız, diye bağırdı.

Doktor alaycı bir tavırla:

- Derin saygılarımın kabulünü rica ederim efendim, öyleyse papaz efendiyi çağırın. Ben zamanımı yakınlarının yardımıyla iyileştirebileceğim öteki hastalara vermek durumundayım, dedi.

Ve düşesin ardından koşturduğu Madame Anselme'e kulak asmadan çekti gitti. Bu denli yüksek bir konumu, çok da güzel boyu bosu olan bu kibar hanıma verdiği acıdan ötürü kabına sığamıyordu sevincinden.

Kanı başına sıçrayan düşes:

- Kabalığın bu derecesi, kibarlık kurallarının böylesine unutulması görölmüş şey değildir! diye haykırdı. Sanki bu kaba herife küçüğe vereceği ikinci bir yarım saatin parası verilmiyormuş gibi! Çabuk bana du Saillard'ı çağırın!

Papaz hiç bekletmedi. Onun sözlerinde Sansfin'in kesinliği yoktu elbette. Mesleği gereği, ahmaklarla konuşmaya alışık, eleştiriye karşı bütün kapılan kapamak zorunda

olduğundan, du Saillard'ın ilk karşılığı beş dakika sürdü yalansız; çok lâf dolü bu görüş okurumuzu yıldırıldı, ama düşesin hoşuna gitti; alışık olduğu tonu yeniden bulduğu için. Başka her yerde "sevgili dostum" dediği *bu adamın yakışksız*, davranışına karşı papaz öfkesine sınır tanımadı, bir saat kırk beş dakikadan daha az sürmeyen bu avutucu ziyaretin sonunda, düşes, Paris'ten bir doktor çağırarak üzere bir adam yollamaya karar verdi.

Bu çözüm yoluna karşı ileri sürülebilecek önemli tek itiraz varsa, o da, de Miossens'lann evinde şimdiye dek hizmetçiler için Paris'ten doktor çağrılmamış olmasıdır.

- Düşes Hanımefendiye şu çok basit öneride bulunabilirim: Bu doktoru kendileri için çağırınsınlar; gerçekten de, bütün bu karışık işlerin sağlıklarım bozduğunu, acı duyarak görüyoruz.

Düşes bir Romalı edasiyle:

- Bu Parisli doktorun benim için değil de, Lamiel için çağrıldığını hizmetçilerim anlarlar pek güzel, diye karşılık verdi.

Adam gönderilerek çağrılan doktor, kırk sekiz saat beklettikten sonra, alçakgönüllülük gösterip geldi sonunda. Bu Monsieur Duchateau, kenar mahalle *Lovelace'i* (*) gibi bir şeydi; daha genç ve pek şıktı. Çok ve akıllıca konuşuyordu, ama, davranışlarında ve konuşmasında öylesine bir bayağılık vardı ki, düşesin hizmetçileri bile kötü karşıladı onu. Soma, bitmek tükenmek bilmeyen gevezeliği arasında, Lamiel'in hastalığımı incelemek için ancak al-

(*) Richardson'ın "Clarisse Harlowe" adlı romanında geçen bir kişi; adı, bir kadını elde etmek için yapmayacağı şey olmayan kötü yürekli kişiler için kullanılır romanlarda.

tı dakika harcadığını oda hizmetçileri bile gördüler. Ona hastalığın belirtileri anlatılmak istendiğinde, böyle bir açıklamaya hiç gerek olmadığını söyleyerek hiç anlaşılmayan bir bakım yolu gösterdi. Üç gün sonunda Paris'e dönünce, bu adamın yokluğu büyük bir ferahlık verdi Madame de Miosseans'a. Mortain'deki doktoru çağırdılar; oda hizmetçilerinden biriyle mektuplaşan bu doktor da, umarsızlık karşısında getirtilmiş bir doktor gibi görünmemek için hasta olduğunu ileri sürüp gelmedi. Arkadan Rouen'dan biri çağırıldı; Parisli meslektaşından büsbütün değişik olan bu Monsieur Derville de, asık suratlı, söz ağzından dirhemle çıkan bir adamdı. Durumu açıkça görüşmek istemedi düşesle; ama papaza, küçüğün altı aydan çok ömrü kalmadığını bildirdi. Bu yargı düşesi can evinden vuruyor, dünyada gönlünü eğleyecek tek yaratıktan yoksun bırakıyordu onu; Lamiel'e karşı duyduğu düşlemimsi ilgi doruğundaydı; ne yapacağını bilemiyor, Lamiel'i kurtarmak için yüz bin frank vereceğini söylüyordu sık sık. Bunu duyan arabacısı, bir Alzaslının bütün saflığıyla ona:

- Çağırın yine Sansfin'i, hanımefendi, dedi.

Bu söz aradaki bütün buzlan eritti. İki gün sonra, arabası içinde Carville'in büyük caddesinden geçerek kiliseden üzüntülü üzüntülü döndüğü sırada, düşes kamburu gördü uzaktan ve elinde olmadan çağırdı onu. Sansfin, ona oynayacak kötü bir oyun yaratıp hazırlamıştı; onun için encandan bir ivedilikle koşturdu arabaya. Hastanın yanına varınca, onun korkunç bir biçimde değişmiş olduğunu söyledi ve hastalığın bütün belirtilerini artırmaya yarayacak ilaçlar yazdı ona. Hilecinin bu oyunu iyi sonuç verdi, bu da kamburu çok sevindirdi. Bu kez, düşesin kendisi has-

talandı ve görünüşteki ürkütücü bencilliği yalnızca kibrinden kaynaklanan, aslında iyi yürekli olan kadıncağız, Lamiel'i yakınlarının evine götürmelerine izin vermediğine acı acı üzüldü. Götürdüler kızı oraya; kambur doktor da içinden, "Ona ben deva olacağım," dedi. Genç hastayı eğlendirmeye, yaşamı ona toz pembe göstermeye girişti; bin bir yola başvurdu; nitekim, *Gazette des Tribunaux* (*) abone oldu; bu gazeteyi Lamiel'e her sabah okuyorlardı; cinayetlere karşı ilgi duyuyor, kimi haydutların gösterdikleri ruh gücünün etkisi oluyordu üzerinde. Daha on beş gün geçmeden aşın solgunluğu azalır gibi oldu. Düşes bunu bir gün gösterince, Sansfin gururla:

- Nasıl hanımefendi, insanın elinin altında Sansfin varken Paris'ten doktor çağırmak doğru muymuş? dedi. Akıllı olabilir bir papaz, ama bu aklı kıskançlık bulandırırsa, kabul edin ki su damlalannın birbirine benzemesi gibi, o aklın da aynı kalmaz budalalıktan. Sansfin doğru olanı görür her yerde. Yalnızca şunu sizden saklayamayacağım; mesleğimde kendimi yetiştirmek amacıyla uğraştığım bilimler, yitirecek öyle az zaman bırakıyor ki bana, gerçeği çok duru ve kesin olarak söylüyorum ara sıra. Yıldızlı salonlarda, kimseye evvallah etme zorunluluğu olmayan dürüst bir adamın bu yalın dilinin duyulmaktan hoşlanılmadığını da bilenlerdenim. Sizi eğlendiren bir oda hizmetçisinden ayrılmamak için bencillik edip, Lamiel'i yakınlarının evine yollamak istemediniz önce; onun yaşamını tehlikeye attınız. Böyle bir davranış için dinin yargısını size söylemek bana düşmez; Papaz Du Saillard sizin

(*) Mahkemelerde görülen cinayet davalarını ele alan gazete.

konumunuzdaki bir kadına karşı görevini yerine getirme gözüpekliliğini gösterebilseydi, sertliği benimkinden daha da kırııcı olurdu belki. Ama o, ruhun ölmesine aldırmaz hastalarında. Ruhun ölümü apaçık olmaz vücudun ölümü gibi. Onun mesleği daha rahattır benimkinden. Paris'ten getirttiğiniz o ahmakla, Rouenlı doktorun halamlarına gelince, *KüçükKü* ölümün eşiğine getirmiş bulunuyorlar onlar. Haksızsam siz söyleyin... Benimse, öyle insanlığım, mesleğime karşı öylesine sevgim vardır ki, şatonuza doldurduğunuz şu ahmak yaşlı karılardan biri göz yumsaydı, çekici hastamızın odasına gizlice girer, o şarlatan Parislinin verdiği zehirler yerine gerekli ilaçları kordum ben; ama, başaramadım bunu. Dikkat edin hanımefendi, sizi oyalayan küçük bir kızı kurtarma karşılığı mahkemeye düşebilirdim ben. İşte böyle, aptallık, hiç ilgisi yokmuş gibi görünen durumlarda bile ölüme yol açabilir. Küçük'ün durumundan akşam sabah haber alabilmek için sekiz gün uğraştım durdum; ölüm durumundaydı; her an bir kan kusabilir, kollarınız arasında can verebilirdi. Gözlerini yaşama yumarken, gerçeği öğrenebilseydi, size, "*Düşes hanımefendi, öldürüyorsunuz, beni; gerçeğin sağlam ve soylu diline karşı duyduğunuz nefrete kurban ettiniz beni. Gerçek irkiltti sizi, zavallı bir taşra doktorunun ağzından çıkıyordu da ondan!*" derdi...

Doktorun sözleri, düşesi yıldırımla vurulmuşa döndürdü; bir peygamber dinliyormuş gibi geldi ona; yaşamını öyle toyca kurmuştu ki, çoktandır kimse sıkıntısını yok etmek için böyle incelikli ve akıllıca konuşma yorgunluğuna katlanmıyordu. Yaşamını, güzelliğinin ve güzel sözlerin salonunu doldurduğu zamanki gidişine bırakıyordu.

Doktor, hanımefendinin kaygısını bile bile artırdı; acıdan çığına döndürdü onu; gerçekten, her gün bir saat, onu güzel söz söyleme yeteneğinin korkunç büyüleyiciliğine şeytanca oyuncak etti. Düşes öylesine güçsüzleşti ki, Lamiel'i yakınlarının evine günde iki kez gidip görme gücünü bulamadı kendinde. Bunun üzerine onu bitkinliğinden kurtarmak isteyen doktorun çabalarıyla da öylesine zıvanadan çıktı ki, Hautemare'ların evciğine bitişik ve Sansfin'in birkaç saat içinde boşaltıp döşettiği bir kulübede birkaç gün ve herkesin gözü önünde gelip kalmak üzere şatodan ayrıldı. Doktorun çabalarını artırmasının bir nedeni vardı: Du Saillard ateş püskürüyor, kambur doktoru uzaklaştıracak bir yol bulmak için bütün dehasını kullanıyordu. Buna karşı doktor çok kolay bir savunma yolu buldu. Carville'de herkes korkardı papazdan. Doktor, dilinin döndüğünce söyleye söyleye düşese ve kasabaya kabul ettirdi ki, küçük Lamiel'in yaşamını kurtardı diye kendisini kazanmaktadır; oysa Paris'ten bir doktor getirmek istemişti o. Böylece, iyi anlatılınca, iş öyle açık biçimde anlaşıldı ki, bütün kasaba (gezici tüccar yamaklarının diliyle) olayı tefe koydu; Papaz du Saillard'm çırpınması da bir bilmece olmaktan çıktı. Doktor, dolaylardaki papazlara geçi böyle kabul ettirmek için elinden geleni ardına koymadı; onlar da kendilerini denetlemekle görevli bu yaman papazın yüzüne vurulacak zayıf bir nokta bulduklarına şevindiler.

Başarma konusundaki ateşli isteği, doktor üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Can sıkıntısını kendi kendine yok etme yolunu bulmuştu. Çok iyi yaşardı o, altı bin frank geliri vardı; mesleği sayesinde de üç katma çıkarıyordu bu

geliri. Köpeklerinin sayısı epeyce, İngiliz tüfekleri de çok iyiydi; gel gelelim, nedenini bilmeksizin sıkılır dururdu.

Düşes'in, X. Charles'm yönetimini kötüye kullanıp büyük paralar kazanan tanıdıklarından söz etmesi, doktorun kafasını kurcaladı, kaygılı düşünceler uyandırdı onda; kendi kendine, "Yirmi yıl soma ne olacak benim durumum?" diye sormasına yol açtı. "Yan köylü yirmi otuz kadını elde etmiş olma başansı; on beş yirmi bin franklık bir gelir; elli sekiz yaşında bir adam, yani yaşlılığın getireceği sakatlıklara birkaç bin frangın eklenmesi... işte bugünkü durumum."

Du Saillard'a karşı elde ettiği basan (ki bu, papazı affeden kudurtmuştu) bir aylık bir çabayı gerektirdi, ama tam oldu. Doktor kendi kendisini çok beğendi; yalnızca, çabalarının ortasında çılgınca bir düşünce geldi aklına:

"İki işi başarmam gerek: Yakında on yedisine basacak, sayemde gözü açıldığı zaman da cana yakın bir kız olacak Lamiel'e kendimi sevdirmek ve yüz çizgileri güzel, elli ikisine gelmiş, ama yine de bozulmamış bu hanımefendiye, birkaç ay, olmazsa bir yıllık bir uğraşmadan sonra, eşi benzeri olmayan, doğanın da korkunç azizliğine uğramış bir taşra doktoruyla evlenme kararı verdirecek denli, onu bensiz yaşayamayacak duruma getirmek."

Sansfin içinden, "Bu düşünce bende oldukça, şatoya her gün gitmek, yorgunluğa değer," dedi.

Düşes ona danışıyordu her şeyini, gerçekten de, Sansfin'i her gün ve günde birkaç kez gördüğünden bu yana, sıkıntı nedir hemen hemen bilmez olmuştu artık.

Doktorun, kafasında yarattığı o karışık duygular içinde, düşes, önüne gelene, bir kulübede oturmaya başlayalı

beri mutluluğu tattığını açıkça söylüyor, "Bir de Lamiel'in sağlığından emin olsam, mutluluğum tam olurdu," diye ekliyordu. Bu durum karşısında Sansfin, genç hastayı güçlendirmek için gerekli *olağanüstü hapları* Avranches eczacısının hiçbir zaman hazırlayamayacağını ileri sürdü ve birkaç gün için Rouen'a gitti; Monsieur Kardinal'in yardımcısı ve en güvendiği adamı olan Monsieur Gigard'la aylardır sürekli mektuplaşıyordu. Rouen'a varınca, Piskopos yardımcısının gönlüne bütün bütün girmek gerektiğine inandı; kardinalin önünde genel bir günah çıkarmayı yine ona önerterek, gelişinin asıl amacına kavuştu böylece; kardinale sunuldu. Bu görüşmede, öyle kurnazca davranırdı, o denli zekâ ve ılımlılık gösterdi, on sekiz aydır Rouen'a ayak basmamış Papaz du Saillard için öyle alçakça övgülerde bulundu ki, Normandiya'nın bu eski başkentinden ayrıldığında, papaz tarafından doktor aleyhine bir fitlemeden çok, doktor tarafından papaz aleyhine bir fitleme dinlemiş gibi geldi kardinale. İşi bu duruma getirince, köy hekimi, yasal olarak seksen bin franktan çok geliri olduğu halde, gerçekte Ecole Polytechnique'te okuyan on yedi yaşında bir oğlu olduğu için, yılda aşağı yukarı iki yüz bin frank harcayabilen son derece soylu bir dulla evlenmesi yolunun kendisine açıldığını gördü.

Sansfin, Rouen'a yukardan bakan Sainte-Catherine tepesinde yalnız başına dolaşırken, kendi kendine, "Aklını fikrini avcumun içine alacağım o oğlanın, kendimi taparcasına sevdireceğim ona," diyordu, "Ne olursa olsun, en kötü olasılığı da düşünsük, içinde yüz bin frank olan bir keseyle Amerika'ya kaçmama kim engel olabilir? Adım Monsieur Petit ya da Monsieur Pierre Durand olur; hekim-

lik mesleğine yeniden başladım orada; soma yüz ya da iki yüz bin frangı alıp giderken işleri öyle ayarlarım ki, düşerle oğlu beni dava etmeye kalkarlarsa gülünç duruma düşerler..."

Sansfin, Carville'e döndü. Lamiel çok çabuk iyileşiyordu; Sansfin, bu durum Madame de Miossens'in aklına şatoya dönme düşüncesini getirebilir diye, Lamiel'in rahatsızlık belirtilerini artıracak ilaçlara başvurdu.

işler bu yoldayken, Imberville ormanlarına ava gidiyordu Sansfin; orada, avlanacak yerde uzun uzun düşlemler kurdu bir gün.

Bir kayın ağacının çotuğuna [topraktan dışarı fırlamış kök] oturmuştu: "Peki, diyelim ki kocası oldum bu düşünsin, iki yüz bin franktan çok gelir getiren bir parayı da kulanıyorum, istediğim gibi. Sonuç ne? Durumumu değiştirmiş olmam ki, yalnızca *yaldızlanmış* olurum. *Kendisinden daha güçlülere kavuk sallayan*, ezilmeye, hem işin kötüsü, hak ettiğini bile bile ezilmeye hep göğüs germek zorunda küçük bir varlık olmaktan kurtulamam. İkinci tasarrıyı ele alalım: Amerika'ya kapağı attım; adım, dilersem, Monsieur de Surgeaire oldu, cüzdanımda da iki yüz bin frangım var; bütün bunların değeri ne? Para bakımından durumum iyileşir, evet ama, kamburumun yüküne bir de dolandırıcılık yükü eklenmiş olur. Nereye gitsem tanıklar beni bu kamburum yüzünden; Amerika'da astığı astık kestiği kestik o utanmazca basın özgürlüğü varken, bütün geçmişimi bir gazetede okursam bir gün, ne yaparım? Hayır hayır, bıktım artık alçaklıklardan; *yasal olanı, doğru olanı* gerek bana; para, yarasa yarasa lükse yarar; elbette, güzel bir araba, doğuştan sakatlığımı gözlerden saklar; ama

yaşamak için on bin franktan çoğuna da **gereksinmem** yok benim."

Doktor, dört saat süren karmakarışık iç sarsıntılarının dan soma Imberville ormanından çıktı, düşsle içli dışlı bir dost olma kararıyla döndü Carville'e. Onunla evlenme düşüncesini bir yana atmıştı. Yaşamı boyunca yaptığı hilelere bir tane daha eklemeyeceği düşüncesi, mutluluk getirdi içine. Sekiz gün soma kendi kendine:

"Hay Allah! Yeni bir hile belasını başıma sararken, kendimi nasıl da aldatıyordum! Doğanın bana verdiği nitelikleri geliştirsem, daha mutlu olurum ben. Doğa, bana acıklı bir kabuk verdi, ama bunun yanı sıra söz söylemesini biliyor, ahmakların düşüncelerini çelebiliyorum," dedi; sonra hoşnut hoşnut gülümseyerek, "Akıllı kişilerin bile.." diye ekledi. "Çünkü bu bakımdan pek yabana atılmaz düşes, gülünç ve yapmacıklı durumları anlamakta övgüye değer bir önsezisi var; yalnız, düşünme vergisinden yoksun; kendi sınıfındaki bütün insanlar gibi... Şakaya yer vermeyen bir düşünce, korkunç derecede sıkıyor onu; ara sıra derin düşünmeye ve hoşuma gitmeyen bir sonuca varmaya kalktı mı da, nükteli bir sözle her düşünceyi boşa çıkarabilirim ben. Öte yandan, milletvekili olmak için nasıl çalışacağımı da bilirim; biraz iktisat öğrenip birkaç yüz yönetsel yasanın başlıklarını da okudum mu, tamam; dört beş hastalığın incelenmesi yanında bunun lafı mı olur? Meclis kürsüsündeki ilk konuşma denemelerimde, kamburum kıskanılmamı önlüyor. Amerika'ya kapağı atmanın ne yararı var sanki? Bana yaraşan konumu yurdum sunuyor. Madame de Miossens'm Paris'te hatırı sayılır bir salonu bulunmalı ve bu salon kibar çevrelere karşı beni tutmalıdır.

Piskopos Kardinal sayesinde kendimi Congrégation'a kabul ettirebilirim. Bu iki güzel hazırlık tamamlanınca, kapı açılmış olur önümde; *bacaklarımda* güç varsa, bu kapıdan girmek de benim işim olur. Şimdilik eğlenmeye bakmalı; büyük tasarımızı gerçekleştirmeye çalışırken, bu genç kızın yüreğinde doğacak ilk kıpırdamaların bana yönellik olmasını sağlamaya bakmalı."

Bütün bu güzel şeylere erişmek için, Lamiel'in sözde hastalığını aylarca sürdürdü Sansfin; bu çok önemsiz rahatsızlığın nedeni, aslında sıkıntıydı ve doktor, her şeyi hastayı eğlendirme isteğine kurban etti; ne var ki bunca genç aklın duruluğuna ve gücüne de şaşı kaldı; çok güç oluyordu onu aldatmak. Kısa zamanda Lamiel, bu dünyadaki biricik dostunun da bu gülünç suratlı, zavallı doktor olduğuna inandı. Çok geçmeden iyi hesaplanmış alaylarla Sansfin, Lamiel'in safyüreğinde teyzesine ve eniştesi Hautemare'a beslediği bütün sevgiyi yok etmeyi başardı.

- İnandığımız her şey, bugün size söylenen, sizi çok hoş bir kız yapan her şey, bu safgönüllü Hautemare'la karısının saygı duyulması gereken gerçekler olarak size bellettikleri saçmalıkların etkisi altında bozulmuştur. Doğa sizde hoş bir canayaklılık, bir tür neşe vermiş ki, bu neşe haberiniz olmadan sizi dinleme mutluluğuna eren kişilere de geçiyor. Düşesi düşünün; sağduyudan iz yok onda; ama güzelliği sürseydi, herkesçe çok sevimli bir kadın sayılırdı. Peki, ne oldu; öylesine büyülediniz ki siz onu, akşamlarını sizinle geçirmek mutluluğunu elden kaçırmamak için sevinç duyarak yapmayacağı hiçbir özveri yoktur. Ne var ki, durumunuz tehlikelidir sizin, oda hizmetçilerinden tuzakların en tehlikelisini beklemelisiniz; özellikle Madame An-

selme'den; hakkınızda söylenmiş en ufak övücü bir söz duyunca, renkten renge giriyor kadın. Papaz du Saillard gıriştiği her şeyi başarmaya alışıktır; işbirliği ederse oda hizmetçileriyle, yandığınız gündür; evet, akla gelebilecek güzelliklerin hepsi var sizde, ama genç olduğunuzdan, henüz sağduyudan yoksunsunuz; iyi düşünmesini bilmiyorsunuz. Bu yönden yararım dokunabilir size; yalnız, hastalığınız neredeyse geçecek, o zaman hiçbir bahane kalmayacak sizi görmem için; sizse büyük büyük yanlışlar yapabilirsiniz. Yerinizde olsam, sağduyu denen şeyi elde etmeye bakardım; bir ya da iki aylık bir iştir bu.

- Bunu neden iki sözcükle söylemiyorsunuz bana? Bir çeyrek süren bu başlangıca ne gerek var? Söze başladığınızdan beri kaygı içindeyim, acaba sözü nereye gireceksiniz diye...

Sansfin gülümseyerek:

- Korkunç bir cinayete razı olmanızı istiyorum, dedi. Her hafta size Satub'e (ünlü bir terzi) yaptırdığım av ceke-tinin cebinde canlı bir kuş getireceğim, kafasını koparacağım onun, kanını küçük bir süngere akıtıp ağzınızın içine koyacaksınız. Nasıl, gösterebilir misiniz böyle bir gözüpekliliği? Bana sorarsanız, sanmam.

- Peki, soma?

- Soma, düşesle birlikte olduğunuz zamanlar, kan tüküreceksiniz ara sıra. Ciğerleriniz bu denli hasta olunca, sizi eğlendirmek amacıyla yaptırmak istediğim şeylerin hiçbirine karşı koymaz artık. Daha önce de söyledim ya, hastalığınız sizi korkunç bir güçsüzlüğe götürüyor; sizin yaşıntıdaki kızlar için de bundan tehlikeli bir şey olamaz; ama aslında hastalığınız sıkıntıdan başka bir şey değil.

- Peki, ya siz doktor, sağduyu dediğiniz şeyi öğretilen bana, canımı sıkmaktan korkmuyor musunuz?

- Hayır, çünkü sizden istediğim, çalışmadır; bunda başarılı olursanız çalışmak zevk verir insana, sıkıntıyı ko-var. Düşünün ki aşağı Normandiyalı güzel bir kızın inandığı şeyler arasında bir teki yoktur ki, az çok bir budalalık ya da bir yalan olmasın. Ne iş görür, karşıda, en güzel meşeler üzerinde gördüğünüz şu sarmaşık?

- Sarmaşık, gövdenin bir yönüne sıkı sıkıya yapışır, sonra dallarını izleyerek yukarı doğru çıkar.

- Tamam, işte bu güzel meşe, yazgının size verdiği doğal zekâdır; siz büyürken Hautemare'lar her gün kendilerinin inandıkları bir sürü saçmalıkları söylüyorlar; bunlar da sizin en güzel düşüncelerinize yapışıyordu, tıpkı sarmaşığın meşeye sarılması gibi. Sarmaşığı kesmeye, ağacı temizlemeye ben geliyorum işte. Biraz sonra, atımdan indiğimi, soldaki yirmi ağacın sarmaşığını kestiğimi göreceksiniz pencerenizden. Benim verdiğim ilk derstir bu; sarmaşık kuralı diyeceğiz buna. Saatlerinizin ilk sayfasına yazın bunu ve o kitapta yazılı şeylerden birine inanacağınız tuttuğu zaman, hemen "sarmaşık" sözcüğünü söyleyin kendi kendinize. Bugünkü düşünceleriniz içinde yalan olmayan bir tanesinin bile bulunmadığını görmekte gecikmeyeceksiniz.

Lamiel gülerek:

- Demek ki burayla Avranches arası üç buçuk mildir derken ben bir yalan söylüyorum ha! Hay Allah! Ne saçma şeyler söyleyip duruyorsunuz bana, zavallı doktorum! Neyse ki eğlendirici bir adamsınız.

Doktorun en başanlı işi, güzel hastasıyla yaptığı ko-

nuşmalara böyle bir hava vermek olmuştı; düşünmüştü ki, Lamiel'in düşes karşısında takınmak zorunda olduğu ağırbaşlılıktan soma, kendisiyle geçirdiği anlar onun gözüne hep daha zevkli görünecektir.

"Soma," diyordu içinden, "şu nefret ettiğim, ama doğanın kusursuz bir vücut verdiği o alçak gençlerden biri benim küçük mücevherime sevgiden söz açarsa günün birinde, bu hava, ahmak sevgiliyi ürkütür; ben de onu gülünç duruma sokmakta hiçbir zorluk çekmem."

Doktorun hastasına getirdiği zavallı küçük kuşun kanını, önce çok irkilttiyse de Lamiel'i, doktor ne yaptı etti kana batırılmış küçük süngeri ağzına koydurttu onun; bununla da kalmadı, daha iyi bir iş başardı; yapmacık bir ses tonuyla, Lamiel'e büyük bir suç işlediği inancını değil de, daha iyisi, bir cinayet işlediği duygusunu aşıladı; ona kendi ardından bir takım korkunç antlar içirtti; kızcağız bu antlarla bir kuşun kanını ağzına alma öğüdünün ondan geldiğini saklamaya söz veriyordu. Çok sevimli küçük yarattığın öldürülüşünü görmek, genç kızın ruhunu derinden derine sarsmıştı; cinayetin işlenişini görmemek için gözlerini kapadı mendiliyle. Doktora, böylesine güzel bir varlıkta pek derin iç sarsıntıları yarattığını görmekten çok zevk duyuyordu. Kendi kendine, "Benim olacak o!" diyordu.

Genç kızı *suç ortağı* etmiş olmaktan duyduğu mutluluk, bütün ruhunu kaplamıştı. Onu en büyük cinayetlere sürüklemiş de olsaydı, kızcağız yine bundan daha büyük suç ortağı olamazdı onun. Yol açılmıştı bu taptaze ruhta, önemli olan buydu. *Yılgnlık* yaratarak elde ettiği bundan daha az önemli olmayan ikinci bir yarar varsa, o da genç kızın bundan böyle sır saklamaya alışacağıydı.

Kuşun öldürülmesinin kazandırdığı basan, bu alışkanlığı kolaylaştırdı. Düşes genç gözdesinin ara sıra kan tükürdüğüne inanır inanmaz, Lamiel'in en çılginca hevesleri kutsal birer yasa kesildi gözünde; Lamiel'in heveslerine ilişmek yasaktı. Du Saillard'm dehasından tir tir titreyen doktor, egemenliğini tamamlamak için, düşese karşı acımasız davranmayı elden bırakmadı. Ona sık sık:

- Uzun bir süre için hastalığın pençesine düşmüştür bu genç göğüs; sizin evinizde onur duyarak yerine getirdiği görev zoruyla aşın derecede kitap okuması belki de bütün bütün yıkmıştır onu, diye yineliyordu.

Yeni dostuna yakıcı vicdan acılan verme yolunda hiçbir şeyden çekinmedi. Düşesin her gün karşı çıkarak karşıladığı bu vicdan acıları, bu taşra doktoruyla bu hanimefendi arasında yeni bir içli dışlılığa yol açtı. Bu içli dışlılık öyle bir dereceye ulaştı ki, doktor içinden:

"Evlenmek niyetinde olmadığımı göre, sevgiden söz açabilirim ona," dedi.

Elbette, platonik sevgi söz konusu oldu önce; kandırılacak kadının dikkatini başka bir yöne çekmek.. kendi vücudunun iğrenç kusurunu ona unutturmak için Sansfin'in her zaman baş vurduğu bir hileydi bu.

Doktoru, en küçük yaştan bu yana en ufak ayrıntıya böylesine dikkat etmeye alıştıran, bu sakatlığı olmuştu. Sekiz yaşından beri yoldan geçerken, sokağın öte yanında birinin bıyık altından gülümsediğini görse, inanılmaz derecedeki gururu kırılırdı bundan.

Doktor, çok üşüdüğünü bahane ederek çok güzel pantolar, her türden kürkleri giymeyi alışkanlık edinmişti; böylece, bedeninin kusuru gizleniyor sanırdı; oysa, aslında

çok ileri çıkık omuzlan üzerine giydiği bu bir sürü kumaş, kusurlanm daha da belirginleştirmekten başka bir işe yaramazdı; bu yüzden, Carville sosyetesinden ilk kişinin, Eylül ayında, akşamların serinlemesiyle birlikte, palto giydiğini alanın öbür yanından görünce, doktor ona karşı minnet duyar, çabucak evine döner ve o akşam ziyaretlerine gittiği herkese:

- Palto giydim; bana bu düşünceyi de mösyö falanca verdi; hiçbir şey ilk soğuklar gibi tehlikeli olamaz, bu soğuklar, duyumsanmadan terlemelerin yok ettiği ağnlan yeniden göğse vurabilir; vereme başka neden aramak gereksizdir, derdi.

Doktorun tuttuğu şu yol, kadınlar yanında onun çok işine yarardı:

ilk işi, hastalık bahanesiyle onları birbirinden ayırmak olurdu; bu kolay yolla onları sıkıntının kucağına atardı; sonra, çevrelerinde pervane gibi dönerek onları eğlendirir, ara sıra da şaşırtıcı biçimsizliğini unutturmaya becerirdi. Boş gururunu okşamak için başansızlıklanm değil, yalnızca başanlıanı göz önüne almak gibi sağlam bir alışkanlığı vardı. Çok önceleri kendi kendine: "Bu durumumla yüz kadına el atsam, topu topu ikisini elde edebilirim," demişti ve yalnızca bu oranın altına düştüğünde üzüntü duyardı.

Lamiel'den şatoya dönmeyi istememesini sağlamak amacıyla (ki aslında güç olmamıştı bu) düşese yeni bir iş yaptırmayı başarmıştı. Düşes, Hautemare'ların evciğine bitişik bir bahçeyi satın almış, buraya, her katında biri gösterişli, biri küçük, iki odası bulunan dört köşe bir kule yükseltmişti. Düşesi bu masraflı heveslere karar verdiren şey, aşın derecede Jacobin'ciliğe bulaşmış Varcillelilere gerçek

bir ortaçağ kulesi göstermek isteği olmuştu; bu da eskiden halk gözünde, de Miossens senyörlerinin ne konumda olduklarını onlara anımsatmaktan geri kalmayacaktı. Bahçede yaptırılan kule, şatonun parkındaki yan yıkık bir kulenin tıpatıp bir benzeriydi. Doktor, buna cimriliğinden dolayı karşı çıkan düşesin düşüncelerini, yeni kule için eski kulenin kesme taşlarından yararlanılabileceğini ileri sürerek çürütmesini bilmişti. Sonra, kule ortaya çıkınca, taşra duvarcılarının kesme taşları tam hizaya getiremediklerine dikkati çekti; bunun üzerine, Paris'ten oymacı ustaları getirtildi. Bunlar kesme taşları kimi yerlerinde birkaç santim derinliğinde oyarak, kuleyi eski Arap mimari biçiminden alınmış ve bugün İspanya'da çok güzel kalıntılan bulunan yumurta biçiminde süslerle çepeçevre donattılar. Bu yeni kule, yapıldığı sıralarda çevredeki bütün şatolar üzerinde büyük bir etki yarattı.

Marki de Ternoziere:

- Bu hem yararlı, hem de hoş bir kule, diye bağırdı. Jacobinler ayaklanırsa, bu çeşit bir kuleye sığınabilir insan; bölgedeki jandarmalar toplanmaya dek de, sekiz on gün dayanabilir orada. Daha sessiz günlerdeyse, böylesine güzel bir anıtın görünüşü çevrenin bütün çiftlik sahiplerini düşünmeye sürükler.

Doktor işi öyle ayarladı ki, bu düşünce on beş gün içinde yirmi kez yinelendi düşesin önünde. Mutluluğun doruğuna ulaştı düşes. Çevredeki şatolar üzerinde saygınlığının az oluşu, yaşamını karartan bir noktayı ve Lamiel'in hastalığından önce onu umutsuzluk içinde kıvrandıran can sıkıntısı, kendi kafasına göre yaşamını saran az çok gerçek üzüncü artınca, gezintileri sırasında bu şatolardan bi-

riyle karşılaştığında ağzından derin bir acıyı belirten bir çığlık çıkardı. Doktor bu bağırsığın nedenini kendisine açıklamaktan geri kalmamış, bunun korkunç bir göğüs hastalığının belirtisi olabileceğini ileri sürmüştü. Bir ayı aşan bir süre boyunca, kulenin elde ettiği başarının düşese verdiği derin hazzı gözünün önüne getirdi. Aslında düşesin cimriliğini yenmek çok güç oluyordu onun için. Bu yüzden büyük bir darbe indirmek istedi ona ve her şeyi iyice hazırladığı bir gün, en inançlı bir tonla şunları söyledi:

- Çok mutlu olan şu noktayı siz de kabul edin, hanımefendi; bu kule en çok elli, elli beş bin franga mal oluyor size, ama yüz bin franktan daha çok mutluluk sağlıyor buna karşılık. Komşularınız taşralı küçük senyörlerin kibri silindi ortadan; tanrısal gücün sizi getirdiği yüce konumun karşısında hepsi eğiliyorlar. Gelin *deAlbretKulesi'ni* açma dolayısıyla büyük bir şölen verelim onlara. (Mareşal'in onuruna, bu ad verilmişti kuleye.)

Epey zamandır doktor, çevredeki soylu kişilerle düşesin biraz şaşırtıcı huyunu bağdaştırmaya çabalıyordu; bütün şatolara şu düşünceyi soktu: Düşesin onları irkiltmiş olan o sözde kibri, gerçek bir kibir değildir, Paris'te edinilmiş, aslında gülünçlüğü artık kendisinin de kabul etmeye başladığı bir anlayışın kötü alışkanlığıdır.

Albret Kulesi'nin açılışı dolayısıyla, düşes büyük bir şölen verdi. Kulede beş kat vardı; doktor da her katta bir tane olmak üzere beş masa kurulmasını istedi. Mutfak olarak kullanılmak üzere, kulenin biraz ötesinde tahtadan bir baraka kuruldu; yakındaki bir çayırılığa masalar kondu; buraya Hautemare'm öğrencilerinin ana babaları buyur edildi. Yüksek tabakanın beş masaya böyle şaşırtıcı bir bi-

çimde üleştirilmesi, elbette büyük bir neşe yarattı ve bu neşeyi, düşesin kendisine yapılan iltifatlara yaşamında ilk kez gerçekten çok sevimli karşılıklar vermesi, iki kat artırdı. Sansfin'in en başarılı işlerinden biri oldu bu değişiklik.

Doktor çalgıcılar getirtmişti; tam beş masadaki genç bayanlar, akşama doğru, böylesine güzel bir günü bir baloyla bitirmenin akıl edilmediğine yandıkları bir anda, sanki beklenmediği halde bulunmuşlar gibi ortaya çıktılar bunlar. Sansfin koşarak yukarı çıktı, düşes hanımefendiye Bayeux'ye gitmekte olan bir çalgıcı takımını tuttuğunu haber verdi.

Çayırılığın ağaçları, yeni akla gelmiş gibi ışıkla donatılıverdi; köylüler için de balo hemen başladı. Kulenin en yukarda, beşinci kattaki salonu bu yoktan yaratılmış balonun gerektirdiği tuvalet değişikliği için hanımlara ayrıldı. Onların bu işe harcadıkları yanm saat boyunca, Sansfin, soylu komşulara, hiç akılda hayalde olmadığı halde kulenin alınması çok güç bir kale durumuna nasıl geldiğini açıklıyordu.

- Beyler, dedelerimiz savaş işlerinden iyi anlardı; duvarcılar da eski kulenin planını tıptı tıpına uyguladıklarından, aşağı tabakadaki insanlara zincir hazırladıklarını bir an bile düşünmeden öyle bir kale yükselttiler ki, bir gün Jacobinler şatolan yeniden yakmaya kalkışarlarsa, bütün namuslu kişilere sığınak ödevi görebilir.

Bu avutucu düşünce günün büyüsunü tamamladı. Hanımlar sekizden on ikiye dek dans ettiler, kafalan kuleye takılı kocaları da atlan arabalara koşturmayı çok geç akıl ettiler. Köylülerin dansıysa sabaha dek sürdü. Doktor atına atlanmış, gidip bira ve fiçi fiçi şarap getirtmişti çayırılığa.

Bugün düşesin komşularına karşı davranış biçimini kökünden değiştirdiği, aynı zamanda da doğanın, Doktor Sansfin gibi sevimli bir adama yaptığı acımasızlığı bütünle unuttuğu gün oldu.

Lamiel, bütün şenliği düşesin çayırılığın ortasına getirilen ve camlan kapatılan arabasından seyretti. Hanımefendi gözdesinin nenden rahatsız olup olmadığını görmek üzere belki yirmi kez geldi. O zamana değin en belirli duygusu olan cimriliğinden iz kalmamıştı.

Albret Kulesi'nde verilen ve Bayeux ilinde uzun süre dillere destan olacak bu unutulmaz şölen den sekiz gün soma, Paris'ten Carville'e büyük bir eşya arabasının geldiği görüldü. İşçiler, döşemeciler ve bir şatoyu döşemeye yetecek, türlü kumaşlarla doluydu bu araba. Adamlar sefertası gibi birbiri üzerine yapılmış gotik kuleyi oluşturan o beş odayı hayranlık uyandıracak biçimde döşediler. Düşes, içinden cimrilik duygusunu söküp attığı için yüreğini boş duyumsuyor; aşınılığa kapılıyor, şimdiden ikinci bir şölen vermeyi tasarlıyordu.

Lamiel'e ikinci katta ayrılan oda, göz kamaştıncı biçimde hazırlandı. Lamiel de, doktora orada oturmayı istediğini söyledi. Doktor diz çökerek, boş yere bu çok nemli odanın köylü gibi güçlü bir adamı bile hasta edeceğini, kendisininse yüksek sosyete kadınları gibi çitkırıldım bir bünyesi olduğunu düşünmesini ondan istediyse de, Lamiel Nuh deyip peygamber demedi. Sansfin, güzel Normandyalının doğmakta olan kibrinin ondan hep bir şeyler kopardığını düşündü; doktor hep haklı olur, Lamiel'in kafası da doktorunkine göre hep aşağı bir dunımda kalırdı. Kurnaz doktor birçok denemeye başvurdu, ama sonunda

bu çocuğun hevesindeki gerçek özü kavradı."Şimdiden cinsinin kibri, gururu!" diye bağırdı. "Boyun eğmekte geç kalmayalım, yoksa şimdi burada bir hıncın tohumlarını ekmiş olurum; bu hınç da bu hoş kızın güzel olacağı yıllara dek uzanabilir; oysa o günlerde onu elde etmek, benim gibi doğanın kötü davrandığı biri için gerçekten pek hoş bir şey olacak."

VI

Kulenin açılış töreni günlerinde, de Miossens Şatosu'na oldukça yakın küçük bir kasabanın papazı birden öldü. Rouen Piskoposu bu küçük yeri düşesin öğüdü üzerine şatonun kâhyası, Lamiel gelmeden önce de bir dediği iki olmayan Madame Anselme'in yeğeni Papaz Clement'a verdi. Pek solgun yüzlü, pek sofu, pek de bilgili olan bu genç papaz, uzun boylu, zayıf ve ileri derecede veremliydi; bununla birlikte, mesleği için çok acı bir kusuru vardı: Çok zeki olduğunu, istemese de, önlemeye çalışsa da, yine duyumsuyordu; aşağı tabakadandı, ama, iki durum karşısında ona hep en iyisini bulduran zekâsı sayesinde, kısa zamanda Madame de Miossens'm salonunda en aranan kişilerden biri oluverdi. Başlangıçta ona açıkça bildirilmişti ki, daha yirmi dört yaşmdayken onu en azından yüz elli frank getirecek bir göreve papaz olarak atayanlar, sonsuz bir çaba göstereceğine güvenmişlerdir. Bu genç papazı Lamiel'in oturduğu kulübeye götürdü düşes. Canlı, atılgan, çok güçlü bir zekâyla yaşam konusunda tam bir bilgisizliğin ve bütün bütün saf bir ruhun bir araya gelmesindeki güzellik karşısında şaşırıldı kaldı papaz.

Nitekim, düşes bir akşam üzeri geceyi Hautemare'ların evceğizinde geçirmek üzere Papaz Clément'lâ arabasına binerken, Paris posta arabasından büyük bir sandık getirdiler; papaz sandığı açmak inceliğini gösterdi. Çok güzel bir portreydi bu; yalnızca çerçevesi binlerce frank ederd; düşesin biricik oğlu Fédor de Miossens'ın sırtında Ecole Polytechnique üniformasıyla yapılmış bir resmiydi. Akşamın neminden dehşetli çekinmesine karşın, düşes, landosunun kapısını açtırdı. Bu portreyi sevimli Lamiel'e göstermek istiyor, gönlünün kraliçesi olan bu sevimli varlığını düşüncesini almadan hayranlığını açığa vurmayı sanki göze alamıyordu. Lamiel'in yanına varınca, portreyi aşırı övmeye başladı; ama gözleri, hiç sesini çıkarmayan gözdesini sorguya çekiyordu bir yandan da. Karşılık almak için bin bir konuşma yolu denedi, sonunda sabırsızlanarak Lamiel'den o yüz konusunda ne düşündüğünü sormak zorunda kaldı. Lamiel, çerçevenin süslerini hayran hayran süzüyordu; düşesin isteği üzerine yüze şöyle üstünkörü bir baktı, sonra yalnızca ve herhangi kötü bir niyet beslemeden, bu genç askerin yüzünün ona anlamsız görüldüğünü söyledi. Ağırbaşlı davranışlarına, her zaman sakıngan olmasına karşın, kahkahayı attı papaz Clément, çünkü Lamiel'in bu hiç beklenmedik açıkyürekliği karşısında, o zamana dek kibar çevre görenekleri konusunda öğrenebildikleri yararlı olmamıştı ona. Düşes de kızmamak, özellikle gözdesini kızdırmamak için onun gibi yaptı. Bu hoş saflık, Papaz Clement'ı hem şaşırttı, hem de hayran bıraktı; çünkü bu küçük kulede kaçınılmaz yapmacıklar şimdiden onu yarı yarıya bunaltmaya başlamıştı. Hiç ayırında olmadan gönlünü Lamiel'e kaptıverdi zavallı papaz.

Bu olay, tam Lamiel'in kuledeki odasına ille de taşınmak istediği güne raslamıştı. Bir sabah, düşüncesini değiştirdi birden ve sabahın saat sekizinde ilk vizitesini yapmaya gelen doktor, Lamiel'in bir saat önce hanımefendinin arabasıyla şatoya yollandığını Hautemare'lardan öğrenince şaşırıldı.

Düşes, gözdesinin şatoya dönüşüne bir çocuk gibi sevindi; doğrusunu söylemek gerekirse, Lamiel'in her türlü şaşırtıcı davranışının onu aynı derecede sevindireceğini söylemek yerinde olur. Bir şeyle oyalanmaya başladığından, Jacobin'ciliğin yaptığı ilerlemelere durmadan sızlanmayı kestiğinden bu yana, parlak bir sağlığa yeniden kavuşmuştu düşes; onun için asıl önemli sonuç, alnını kaplayan ilk kırışıkların yitmesi, sürekli üzüntülerin arkadaşı olan o hafifçe san rengin, yüzünden her gün biraz daha silinmesiydi. Akşam, salona girerken, beyninden vurulmuşsa döndü doktor; düşesin bulunduğu salona yaklaşırken, gülüşmeler duymuştu; kendisine bir saatten beri öğretilen ingilizce sözcükleri doğru söylemeye çalışan Lamiel'in gülüşleriydi bunlar. Göç günlerinde gençliğinin yirmiyırlını İngiltere'de geçiren düşes, bu dili konuştuğunu sanıyordu. *Boulogne-sur-mer'âe* (*) doğmuş, İngilizceyi de ana dili gibi konuşan papaz Clement'la da boy ölçüşmeye kalkmıştı. Kitap okuma görevine yeniden başladığı zaman, düşese Walter Scott'un romanlarını okuyabilmesi amacıyla Lamiel'in ingilizce öğrenmesi düşüncesi çıkmıştı ortaya. Bu durum karşısında doktor, yıkıldığını gördü ve ilke olarak üzüntülü bir kamburun önlemleriyle davranmayıp bir sa-

•(*) Fransa'nın kuzeyinde, Manş kıyısındadır.

londa üz Mtosünü belli etmesi durumunda o salonda artık yeri olmayacağını bildiği için, soluğu dışarda aldı; kimse de bu ortadan yitişin ayırımına varmadı. Lamiel'e nasıl bir ilgi duyduğunu bilemeyen iyi yürekli Papaz Clement, durmadan onu düşünüyordu. Zamanla ve düşesin açıktan açığa koruması sayesinde onun iyi bir evlenme yapacağını, saygın kentsoylu çevresinde bunun ona iyi bir yer sağlayacağını kestiriyordu. Onun için, Lamiel'e biraz tarih, biraz yazın ve buna benzer bilmediği ama toplumda gülünç düşmemek için gerekli olan bilgileri öğretti. Bu bilgiler, Doktor Sansfin'in öğrettiklerinden çok değişikti. Bunlar, Sansfin'inkiler gibi çetin, kesin ve her şeyin aslına inen bilgiler olmayıp, tatlı, inandırıcı ve inceliklerle doluydu; güzel ve küçük bir fıkranın ardından, hep, sanki onun sonucuymuş gibi küçük bir kural gelirdi ve genç öğretmen bu sonucu öğrencisinin bulup çıkarmasına son derece dikkat ederdi. Çoğu zaman Lamiel derin bir hülyaya dalar, papaz da bunu neye bağlayacağını bilemezdi. Bu durum, papazın öğrettiğiyle doktorun korkunç kurallarından biri arasında bir çelişme var gibi görüldüğü zaman oluyordu. Örneğin doktora göre dünya, incelikten yoksun hilecilerin, alçak yalancıların kaba bir biçimde oynadığı kötü bir güldürüdür; örneğin düşes, söylediklerinin bir sözcüğünü bile düşünmez, yalnızca bir düşesin saygınlığına uygun ve yararlı kuralları çevresine yaymaya dikkat ederdi. Örneğin bir kadının namuslu davranmasında şu tehlike vardı ki, böyle bir kadın, vicdanından ve namusluluğundan emin olduğu için önlemsizce davranmaktan çekinmez, kurnaz bir düşman da bundan yararlanabilirdi; oysa, bütün heveslerini yerine getiren bir kadın, her şeyden önce eğlenme zev-

kini doyururdu; "dünyada gerçek olan tek şey varsa, o da budur," derdi doktor.

Lamiel'e:

- Nice nice kızlar yirmi üçüne varmadan ölmüşlerdir; o zaman neye yaradı on beş yaşından bu yana kendi kendilerini sıkmaları, kasabanın yüksek sosyetesini oluşturan sekiz on bunak kadın onlar için iyi desinler diye bütün zevklerden yoksun kalmaları? Bu bunak karıların çoğu, gençliklerinde Napoleon'un saltanatından önce Fransa'da aşırı özgürlüğe kavuşmuşlardır; 1829'da on altı yaşına erişmiş genç kızları insafsızca sıkarken, alay ediyorlardır içlerinden elbette! Demek doğanın sesini dinlemekte ve bütün heveslerine boyun eğmekte iki yarar var: Birincisi, insan kendine zevk sağlamış olur, insanoğlunun bu dünyadaki varlığının tek amacı da budur; ikincisi, gerçek besleyicisi olan zevkle güçlenen ruh, oturduğu mahalle ya da kasabada saygın, yaşlı kadınların sevgisini kazanması için, bir genç kızın oynama zorunluluğunu duyduğu küçük güldürülerin hiçbirinden kaçınmamak yürekliliğine sahip olur. Zevk kuramının tehlikeli olan bir yönü varsa, o da elde ettikleri basanlardan ötürü erkeklerin durmadan övünmeleridir. Çaresi kolay ve eğlencelidir bunun: Zevkinize hizmet etmiş olan erkeği hep umutsuzluk içinde bırakırsınız, derdi.

Doktor, sözlerine birtakım ayrıntılar da ekledi:

- Hiç mektup yazmamalı ya da yazma eğilimi varsa ilkinin yanıtı alınmadan ikincisi yollanmamalıdır; elde en ufak bir aldatılmayı cezalandırma olanağı yoksa, bir kadına hiç güven beslememek gerekir; bir kadın kendisiyle ay-

nı yaşta olan bir türdeşine karşı hiçbir zaman dostluk duyamaz.

Doktor:

- ince şeylerdir bütün bunlar, diye eklerdi, ama,,görüyorsunuz ya, bütün yaşlı kadınlarca incil'deki gerçekler gibi benimsenen düşünceler ne küçük şeylere, ne yalanlara dayanıyor! (*)

Papaz, genç kıza şimdiden ve onun haberi olmadan öylesine gönül vermişti ki, Lamiel'in dalgınlık anları onu ölesiyeye hırpalıyordu.

Genç öğrencisine ünlü yazar Fenelon'un, kızların eğitimi konusundaki kitabını okuttu; ama Lamiel, çok tatlı, çok ince bir biçimde yazılmış, öğrenmekte olan bir zihin için binbir dikkatle dolu düşünceleri kapalı ve sonuçsuz bulacak denli kafaca gelişmiş bulunuyordu.

İçinden, "İşte örneğin bir incelik ki, doktor ömründe yanından bile geçmemiştir. Onun neşesiyle Papaz Clement'mki arasında dağlar gibi ayırım var! Sansfin, ancak türdeşine bir kötülük geldiğini görünce neşelenir gerçekten; safyürekli papazsa, herkese karşı iyilikle dolu, diyor.

Yalnız, bir yandan genç papazı beğenir, biraz da severken; öte yandan onun başkalarından da aynı iyiliği beklediğini gördükçe acırdı ona... Kendisine gelince, şimdiden insanlardan tiksindir olmuştu; her konuda yaptığı açık-

(*) Doktor, öğütlerinin kuruluşundan kurtarmak için Lamiel'e, ince görüşlü bir insan olan Monsieur Eugene Guinot'nun 11 Ocak 1840'ta yazdığı "Monsieur de Talleyrand'ın Yaşamı" adlı kitabı vermişti. (Stendhal'in elyazmasındaki nottan.)

lamalara, verdiği öğütlere, doktorun kendisi bir kanıt olmuştı; Lamiel insanların tümünün katı yürekli olduğunu düşünüyordu. Bir gün alay olsun diye, papaz Clement'a, iyi dediği halası Madame Anselme'in elinden geldiğince onu düşese kötülediğini söyledi. Papazın halası, yeğenin, düşesin yanında en gözde rakibesi Lamiel'e karşı sevgi duymasına çok içerliyordu; bu küçük köylünün, hanıme-fendi üzerinde hile yoluyla kurduğu egemenliği azaltmak için papaza çok güvenmişti. Bu haber karşısında Papaz Clement'm şaşırđığını, ne yapacağını bilemez duruma geldiğini görünce, Lamiel gülünç buldu onu; uzun süre yüzüne dik dik baktıktan sonra da şu görüşünün doğru olduğunu içinden inandı:

"Sansfin'e göre papaz çok daha sevimli, ama hanımefendinin oğlunun da tam bir portresi!" *Darkafah* bir insan hali vardı onda. Düşesin kullandığı sözcüklerden biriydi bu; Lamiel kibar çevrede yasaya yasaya, düşüncelerini tam bir kesinlikle belirten sözcükler bulma becerisini çabucak elde ediyordu.

Lamiel'in sık sık takıldığı da olurdu papaza, kaba kaba sözler de söylerdi ona; ama bunları öylesine tatlı bir tavırla söylerdi ki, papaz onun yanındayken kendisini çok mutlu duyardı. Lamiel de onun konuşmasını dinlerken, çok dşşeli dayalı, ama çok hüznü şatonun o büyük odalarının yeniden yarattığı sıkıntının dağıldığını duysardı.

Düşes, Hartvell şatosuna yakın bir köyde otururken hayran kaldığı İngilizce bir kitabı anımsamıştı; Papaz element da, Lamiel'e, Burke adında birinin Fransız Devri-

mi'ne karşı savurduğu sövgüleri açıklıyordu. (*) Bu adamı, oğluna maliyede verilen güzel bir iş sayesinde ayartmışlardı. Sansfin, Lamiel'le başbaşa kalmak üzere yine de elde ettiği kısa süren anlardan birinde, düşesin bu kitaba hayran oluşundaki gülünçlüğü belirtti ona; Papaz Clement'm adım pek sık almıyordu ağzına; ama, attığı bütün taşları onun başına yağacak yolda ayarlıyordu. Bu genç papaz, ya Ulusal Konvansiyon'u yönetmiş olan politikayı anlamayan bir budala; ya da, daha doğrusu, ötekiler gibi maliyede güzel bir iş isteyen ahlaksızlardan biriydi.

Okur, Lamiel'in sevimli papaza gönül vereceğini düşünmektedir belki, ama Tanrı ona sarsılmaz, alaycı ve tatlı bir duyguya az elverişli bir yürek vermişti. Papazı her görüşünde Sansfin'in alaylarını anımsıyor ve papaz, soylu kişileri ya da meslektaşlarını tutarak konuşunca, ona:

- Açık olun papaz efendi, şu sizin iyi Burke gibi maliyede elde etmek istediğiniz, gözünüzü diktiğiniz iş hangisidir? diye sormadan yapamıyordu.

Her ne denli Lamiel tatlı bir duyguya az elverişliyse de, buna karşılık eğlenceli bir konuşma özellikle çekerdi onu; doktor Sansfin'in göze pek batan katılığı da henüz çok körpe olan bu ruha biraz sert geliyordu. Lamiel doktorun etkili düşüncelerini, papazın her sözüne vermeyi bildiği o kusursuz inceliğe bürünmüş görmek istiyordu. Papaz Clement'm Boulogne'da kalmış içli dışlı bir dostuna gönderdiği mektupta çizdiği Lamiel portresi şu:

(*) Burke, Dublin'de doğmuş ve Fransız Devrimi'ne karşı yaptığı saldırılarla ün salmış bir İngiliz söylevci (1730-1792). Stendhal ondan sık sık söz etmiş ve "Fransa'daki Ayaklanma Konusunda Düşünceler" adlı kitabını romanlaştırmakla suçlamıştır onu.

"Sık sık sözünü ettiğimden dolayı beni ayıpladığın bu şaşırtıcı kız, bugün için bir güzellik sayılmaz; boyu biraz uzun, vücudu da biraz zayıf; yüzü enfes, dik, yaman bir alın, çok açık saçlar, övgüye değer kusursuz küçük bir burnla Normandiya güzelliğinin özünü koyuyor ortaya. Gözlerse, mavi ama küçükçe; çene etsiz, yalnızca biraz uzun. Yüzü yumurta biçiminde; bu yüzde bence biçimsiz bulunabilecek tek şey ağız; biraz inik kÖşeleriyle turna balığının ağzını andırıyor. Şu var ki, kırk beş yaşma gelmiş olmakla birlikte, kısa bir süredir yeniden gençleşen hanımı onun gerçek kusurlarından öyle çok söz ediyor ki, artık bu kusurları görmez oldum ben."

Bölgede oturan soylu hanımlardan biri ziyaret için şarptoya geldi mi, genç papazla kentsoylu, hatta daha aşağı tabakadan olan küçük okuyucu bile, *ultra* partisinin sırlarını dinlemeye layık görülmezlerdi. O günlerde Normandiya'nın birçok şatosunun gizlice bildiği "Temmuz Bildirisi" hazırlanıyordu. O zaman, dostumuz olan bu iki kişi giderler, salonun öbür ucunda ve pencerenin yanında tüneği üzerine gümüş bir zincirle bağlı enfes bir papağanın güzelliğini seyrederlerdi. Göz önünde bulunurlar, ama sesleri duyamayacak bir uzaklıkta olurlardı. Zavallı papaz kızırır, Lamiel'in konuşması çabucak her zamankinden daha canlı kesilirdi. Hanımefendinin önünde ileri sürmediği konulardan söz açmak, saygıda kusur etmek olurdu. Papazla başbaşa kalınca, genç kız her şey, kendisini şaşırtan her konu hakkında soru yağmuruna tutardı onu; bundan tam anlamıyla mutluluk duyar, ama karşısındakini sık sık afallatırdı da. Nitekim, bir gün ona:

- Bir düşman var ki, hanımefendinin beni yetiştirmek

için okuttuğu güzel kitapların hepsi elbirliği edip ondan korumaya çalışıyorlar beni; ama, kimse de açıklamıyor bana neyin nesi olduğunu; size çok güvenim var benim, papaz efendi. Söyler misiniz bana aşk nedir? diye sordu.

Konuşma o ana dek öylesine içten ve safça geçmişti ki, aşkı yüzünden dalgın bulunan genç papaz, aşkın ne olduğunu bilmediğini söylemek akıllığını gösteremedi; sersemce:

- Aşk, tatlı ve vefalı bir dostluktur ki insana yaşamını sevdiği kimseyle geçirirken sonsuz bir mutluluk duyumsatır, karşılığını verdi.

- Ama hanımefendinin bana okuttuğu Madame de Genlis'in romanlarının hepsinde, hep bir erkeğin bir kadına tutkun olduğu görülüyor. İki kız kardeş, örneğin, yaşamımlarım birlikte geçiriyorlar; her biri öteki için en duygulu dostluğu besliyor; bununla birlikte, onların arasında aşk vardır denmiyor hiç.

Genç papaz:

- Bunun nedeni şu; aşkın bir evlenmeyle sonuçlanması gerekir; bu tutku, dinsel bir törenle kutsallaştılmazsa çabucak suç olur çıkar, dedi.

Lamiel yalansız bir saflıkta, ama papaz Clement'ı afallatacağını da bile bile:

- Öyleyse papaz efendi, evlenemeyeceğinize göre siz aşık olamazsınız, dedi.

Bu söz öylesine akıllıca ve öylesine şaşırtıcı bir bakışla birlikte söylenmişti ki, zavallı papaz, gözleri faltaş gibi açılmış, Lamiel'e dikilmiş olarak kalakaldı; içinden, "Söylediği şeyin önemini biliyor mu acaba?" diyordu, "Öyleyse şatoya sık sık gelmekle iyi etmiyorum; bana kar-

şı beslediği sonsuz güven, aşka çok yakın ve bizi aşka götürüyor sanki."

Bu tatlı düşünceler yirmi saniye süresince genç papazın ruhunu sardı, sonra irkilerek, içinden, "Aman Tanrım! Ne yaptım ben?" dedi. "Yalnızca kendi bakımından suç olan bir duyguya kapılmakla kalmıyor, üstelik, namusu dolaylı bir anlaşmayla bana bırakılmış bir kızı da kandırma durumuna düşünüyorum. Açıkça olmadı bu anlaşma, doğru; ama böyle olması daha kutsallaştırmalıdır onu gözümde."

- Kızım! dedi; bu sözcüğü minberdeki ses tonuyla ve öyle beklenmedik bir yükseklikte söyledi ki, hem düşes, hem de onunla alçak sesle konuşan kadınlar başlarını kaldırdılar. Bu sözcükten sonra, içine düştüğü durumdan ötürü kendini yitirmiş gibi bir durumda bulunan papaz, bütün gösterisiyle dikleşti; bu davranış Lamiel'i şaşırttı; eğlendirdi de; içinden, "Onu onurundan yaralamasını becerdim, bu aşk sözcüğünde olağanüstü bir şeyler olmalı!" dedi.

Genç kız bu düşünceyi kafasından geçirirken, papaz Clement da toparladı biraz kendini; sesini yumuşatarak:

- Kızım, dedi, aşk konusunda sorabileceğiniz sorulara karşılık vermemi resmi görevim yasaklıyor bana. Bu konuda ancak şunları söyleyebilirim size: Bir tür çılgınlıktır bu; bir kadın evlenme töreniyle kutsallaştırmadan onun kırk günlük perhiz süresi kadar uzamasına göz yumarsa, lekelenmiş olur; erkeklerse, tersine, ne kadar genç kız ve kadını lekelerlerse, toplumda o kadar saygı görürler. Nitekim, bir delikanlı bir kıza aşktan söz açınca, kız hep gizli kalmasını ister bunun; bu durumda kandırıcı adını alan delikanlıysa, bir yandan gizli kalmasını ister görünürken öte

yandan da ortaya çıkmasına can atar; herkese kızın çekingenliği üzerindeki zaferini duyumsatmakla birlikte, elden kaçırmamaya da dikkat eder metresini. Bir genç kızın en kötü düşmanı, ona aşk sözünü eden delikanlıdır demek, bu yüzden doğrudur. Kaldı ki, gerçeği saklayacak değilim sizden. Bir kızın, annesinin evindeki edilgin konumundan kurtulmak, başına buyruk olmak için evlenmeyi istemesi doğaldır; ama, çok tehlikelidir bu çağ, onurunu bir daha elde edemez duruma düşebilir. Bir kız, kendisini ayartan delikanlının gurur yönünden ne gibi çıkartan olduğunu hiç gözden uzak tutmamalıdır, çünkü bizler için toplumda kendisini göstermek iki yolla olur: Savaşta, ya da saygın gençlerle yapılan düelloda yüreklilik göstermekle ya da göz kamaştıracak denli güzel ve zengin birçok kadını kandırmış olmakla.

Sözün burasında, Lamiel kendisini çok iyi bildiği bir alanda buluyordu; doktor ona ölümle yarıda kalabilecek gençlik günlerinin keyfini çıkarmak, bir yandan da yaşadığı çevredeki yaşlı kadınların beğenisini yitirmemek için bir kızın nasıl davranması gerektiğini kırk kez açıklamıştı. Papaza şeytan şeytan bakıyordu. Sonra:

- Peki, kandırmak ne demek, papaz efendi? diye sordu.

- Kandırmak, bir erkeğin bir kızla çok sık ve çıkar amacıyla konuşması demektir.

Lamiel, şeytanlığı elden bırakmadan:

- Örneğin, şimdi siz kandırıyor musunuz beni? dedi.

Genç papaz dehşet içinde:

- Yok yok, Tanrı esirgesin! diye bağırdı ve bir süreden beri yüzünü kaplayan ölü sarılığının yerini korkunç bir kı-

zarma aldığı sırada, Lamiel'i elinden tuttuğu gibi yabancıl bir davranışla kendisinden uzağa itti; bu davranış tuhafına gitti kızın. Papaz Clement kilise'minberindeki vaaz tonuyla ve çok yüksek bir sesle şunları ekledi sözlerine:

- Kandıramam ben sizi; çünkü evlenenim ben sizinle, ama bir kız, ister aşktan, ister dostluktan olsun, sözcüğün önemi yok, bu tür bir duygudan kırk gün söz edilmesine ses çıkarmaz ve sevdiğini ileri süren erkekten duygusunu dinsel bir törenle kutsallaştırma niyetinde olup olmadığı sormazsa, onurunu yitirir, lanetlenir belki de.

- Ya kız için dostluk duyan erkek, daha önceden evli olursa?

- O zaman buna iğrenç *zina* suçu derler ki, delikanlılar için en yüksek bir başarı sayılır ve Fransa'da onlar arasındaki konum farkını bu belli eder. Delikanlı onur kazanırken, zavallı aldatılmış kadın taşrada yapayalnız, çoğu zaman da yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalır; bir salona girdiğinde, kadınların hepsi, onun gibi suçlu olanlar bile, yapmacık tavırlarla ondan uzaklaşırlar. Zehir olur bu dünyadaki yaşamı, yüreği kin ve kötü duygularla dolacağı için belki öbür dünyada da lanetlenmiş olur. Kısaca, yeryüzünde dayanılmaz bir ömür sürer, ölümünden sonra da onu en korkunç acılar bekler.

Genç kızı derinden sarsar gibi oldu bu betimleme; biraz sonra içinden, "iyi ama, cehennem var mı ki? Tanrı, sonsuz bir cehennem yarattıysa, iyi bir Tanrı olur mu? Çünkü dünyaya geldiğim anda, örneğin elli yıl yaşayacağımı, bu süre sonunda sonsuza dek ilence uğrayacağımı bilmesine biliyordu Tanrı; beni daha o anda öldürmesi daha iyi olmaz mıydı? Derinlik ve ilgi yönünden doktorun dü-

şünceleri nerede, papazınkiler nerede! Buna bir karşılık vermek de gerek ha; yoksa beni karşılık vermede güçsüz sanır," dedi.

Coşkuyla şunları ekledi:

- Çok iyi anlıyorum, her gün ve özellikle dostluk duygusuyla, ne evli bir adamla, ne de bir papazla konuşmak gerek. Yalnızca, bir nokta kalıyor; ya onlara karşı dostluk duyulursa?

Bu sözler üzerine Papaz Clement telaşla cebinden saatini çıkardı ve şaşkın bir sesle:

- Görülecek bir hastam var, Tann'ya emanet olun küçük hanım, dedi ve düşesten izin istemeyi de unutarak soluğu dışarda aldı; *bu papaz parçasının* böyle saygıda kusur etmesi, düşesin pek ağırına gitti.

Sağında oturan Markiz de Pauville:

- Adamınız değil mi bu sizin? diye sordu:

Aşağı görür bir tavırla gülümseyen düşes:

- Oda hizmetçimin yeğenidir yalnızca, dedi.

Solunda oturan Baron Madame de Bruny:

- Papaz parçası, ne olacak! diye bağırdı.

Çok güzel saçları olan zavallı Papaz Clement için bu denli aşağı görülerek söylenen "papaz parçası" sözcüğü, Lamiel'in yüreğinde, onun ekmeğine yağ sürdü.

Doktor Sansfin'in granit gibi sağlam düşüncelerine bakarak papazın söylediklerindeki zavallılığı düşünecek yerde, genç, safve belki kendisinin de inanmadığı gülünç düşünceleri, yoksulluğu yüzünden yinelemek zorunda bir kimse olarak gördü onu Lamiel. İçinden, "Burke, Fransa'ya karşı savurduğu deli saçmalarına inanıyor muydu sanki?"

dedi; sonra da, düşüncesinde daha ileri gitmeden: "Yok canım, dürüst bir insandır benim papazım," diye ekledi.

Bunun üzerine daldı gitti; papazın dürüst bir insan olduğuna nasıl inanacağını bilemiyordu; üstelik, onunla yaptığı deminki konuşma sonunda, bu sevimli adam karşısında durumunun gerçekten çok şaşırtıcı bir niteliğe büründüğünü açıkça görüyordu. Bir çeyrek saat sonra, çok sevindi buna; çünkü kafasına düşünülecek bir konu sokan her şey mutluluk verirdi ona. Bu olayda da genç papazı bu derece şaşkınlığa uğratan şeyi bulup çıkarma işi vardı; Lamiel o güne dek papazı bu derece güzel görmemişti. İçinden:

"Onun yüzü nerede, Sansfin'inki nerede!" diyordu, "Ondan aşkın ne olduğunu sordum, o da istemeden gösterdi bana. Bir karara varmam gerek. Seviyor mu beni acaba? Her gün görüyor beni, hem de en büyük bir hazla. İçli ve güçlü bir dostluk duyarak konuşuyor benimle. Nitekim, düşes hanımefendiyle konuşacak yerde, benimle konuşmayı yeğlediğine eminim; oysa, o denli çok şey bilir ki hanımefendi! Kiminle konuşsa, ona karşı öyle gönül okşayıcı bir konuşma biçimi var ki! Yalnız Sansfin, 'Bir kadının yüreğindeki kötülük yüzünden okunur,' diyor; düşes de katı bir kadın; geçen gün Madame Kontes de Sainte-Foi buradan evine dönerken arabasıyla hendeğe yuvarlanmıştı; düşes sevindi buna, benimse gözlerim yaşardı; düşesin katı bir kişi olduğundan eminim ben; çünkü Madame Anselme de anlamış bunu; bu konuda alay ediyordu arkadaşıyla. Hepsi iyi de, Papaz Clement'm bana gönül verdiği ni kabul etsek bile ben yine soruyorum, nedir aşk?"

Okur, kasabalardaki akşam söyleşilerinin kaba şaka-

bu sorusunu gülünç bulacaktır; ama önce Lamiel'in yaşlıları arasında içli dışlı olduğu dostları yoktu, sonra çok az bulunmuştu o, bu türden akşam toplantılarında. Yaşlıları onun için bilgiç derler ve oyun etmeye çalışırlardı ona. Madame Hautemare'ın evi kasaba sosyetesinin merkezi olmak gibi bir şansa sahipti; sofuların hepsi orada toplanır, ellerinden geldiğince de kızlarını birlikte getirirlerdi. Madame Hautemare bir sosyetenin merkezi olduğunu görmekle gurur duyar, köyün kızlarının kendi evine geldiklerini görme isteğiyle Lamiel'in dışarı gitmesine izin vermezdi. Papaz du Saillard da, akşamların böyle namusluca geçmesine elveren bir fırsat çıktığını görmekle hoşnut olurdu. Bu taşra papazlarının kendi kendilerine verdikleri şaşırtıcı özgürlükler vardır; du Saillard, vaazda zangocun karısının akşam toplantılarını salık verecek denli ileri gitti. Bütün bunlar Lamiel'in şatoya çağınmasından önce oluyordu; Doktor Sansfin, sağlık bahanesiyle onu yeniden Hautemare'ların kulübesine döndürdüğünde, Lamiel'in kafasındaki düşünceler artmıştı ve o günlerde kötü niyetli sofu kadınların konuşması onun yaşındaki bir kız için az tehlikeli olmuyordu, çünkü kasabanın güzel kadınları hakkında dedikodu yapmaktan başka şey bilmediklerinden, çok açık bir dille onların suçlarını ve bu suçların değişik derecelerini bir bir söz anlatırlardı. Sofular, genç kızların suçları konusunda ne düşünmek gerektiğini tartışır; çoğu zaman, pek uygunsuz çekişmeler olurdu aralarında; ama, Lamiel'in koyu bilgisizliği, her şeyi etkisiz bırakırdı; onun kafası çok daha yüksek türden sorunlarla doluydu; bu görülenleşmiş ikiyüzlülüğe karşı kendisinde hiç eğilim gör-

mezdi; oysa, doktora göre bu ikiyüzyüllük olmayınca, en ufak bir başarı elde etme olanağı yoktu yaşamda; hiçbir şeyi, teyzesi Hautemare'm evinde gördüğü ev işleri gibi sıkıcı bulmazdı. Carville'li iyi bir köylüyle evlenme düşüncesini, ölçsüz bir tikslenmeyle karşıladı; bütün isteklerinin amacı, düşesin korumasından yoksun kaldığında Rouen'a gitmek, orada bir mağazanın hesaplarını tutarak geçmekte. Cinsel ilişkilere en ufak bir eğilim duymazdı içinde; çekici bir konuşma her şeyin üstünde gelirdi onun için. İçinde kahramanların büyük tehlikeleri göze aldıkları, güç şeyleri başardıkları bir savaş öyküsü onu günlerce düşlemlere daldırır; bir aşk öyküsünüyse, ancak şöyle bir okurdu. Gözünde aşkın değerini azaltan şey, kasabadaki en budala kadınların bunun ardından, yarışircasına koşmalarıydı. Düşes ona Madame de Genlis'in ikiyüzlü romanlarını okuttuğunda, bu romanlar hiç uygun gelmedi onun yüreğine; *iyi zevke* bir örnek diyerek Madame de Miossens'in üzerinde durduğu şeyleri gülünç ve budalaca bulurdu o. Lamiel'in dikkat kesildiği tek şey, kahramanların aşklarında Tasladıkları engellerdi. Bu kahramanlar, sevgililerinin güzelliğini düşlemek için ayın ölgün ışığıyla aydınlanmış ormanlara gittiler mi, Lamiel onların, marifetlerini her gün *Quotidienne* gazetesinde okuduğu eli hancırlı haydutların pususuna düşmek tehlikesi içinde olduklarını düşünürdü. Doğrusunu söylemek gerekirse, onu düşündüren, tehlikeden çok baskın anı, kötü giyinmiş, kaba iki adamın birden çitin ardından kahramanın üzerine atıldıkları anın korkunçluğuuydu.

Lamiel'in özyapısında belirttiğimiz bütün bu özelliklere, her pazar iki dirhem bir çekirdek kasabalarının dan-

sına gittikleri görülen köylü kızlarında raslamak olanaksızdı. Lamiel, bu dans alanının çevresindeki ağaçların altında aşkla el ele tutuşmuş olarak gezen çoğunu görmemiş olamazdı ve böyle bir gösteri ona ayıp görünmüştü; kulübeye döndüğünde, aşk konusunda edep yönünden bütün bildiği buydu işte. O günlerde safgönüllü Hautemare, tehlikeyi ona daha açıkça göstermenin görevi olduğunu düşündü. Bir delikanlıyla ormana gidip dolaşmaktaki büyük günahtan söz açtı ona sık sık. Papaz Clement'la konuşmasından sonra daldığı uzun düşüncelerin sonucu şu oldu:

"iyi öyleyse, ben de bir delikanlıyla ormana gezme-ye giderim. Aşkın ne olduğunu ille de öğrenmek istiyorum. Eniştem büyük bir suç olduğunu söylüyor bunun, ama, onun gibi bir budalanın sözünün ne değeri olur ki? Bu tıpkı Hautemare teyzenin cuma çorbasına et suyunu katmakta gördüğü büyük suç gibi bir şey; Tanrı buna çok gücenirmiş:.. işin burasında hemen düşes geliyor aklıma; yirmi frank vermekle kendisi, ben, bütün ev halkı yıl boyunca oruç tutmuş sayılıyor, sonra da bu günah olmuyor! Yakınları olan zavallı Hautemare'lann söyledikleri, budalalıktan başka şey değil, besbelli bu. Doktorun sözleri nerede, onlarınkiler nerede! Şu zavallı genç papazın bütün kazancı, yılda yüz elli frangi aşmıyor. Beni sevdi seveli Madame Anselme ona hiç armağan vermiyor, görüyorum bunu. Doğum yıldönümünde iki üç metre siyah kalın kumaştan başka bir şey vermedi; bu da dükün yas günlerinden kalmaydı ya, neyse! Düşesten bir iki armağan, köylülerden de av eti, tavuk ve buna benzer şeyler almakla birlikte, Kaymakam Monsieur de Bermude gibi işinden olmak için, o da bir çok şeyi söylemek zorunda kalıyor. Şu

zavallı Monsieur de Bermude de bakanlar için ne söylevler çekiyor bizlere; böyleyken, seçimlerde bakanın istediği gibi konuşmadı diye işinden atılıverdi. Hanımefendi: 'Bu ne budalalık! Bu ne şaşkınlık!' diyor. 'Bakanın istedikleri, sağduyudan yoksun, saçma şeylerdi; ama işinden olmasın sağlayacak bir iyi yanı da vardı, şimdi sekiz yüz franklık bir gelire Bermude efendi sürünsün dursun artık. Kabadayılığı ele alan bu küçük kentsoyluların hepsini bekleyen son, budur işte,' diye ekliyor."

Bu durum, Lamiel'i bir sıra yüksek düşünceye daldırdı; bu düşünceler de ormana gezmeye gitmek ve aşkın ne olduğunu soracağı delikanlıyı seçmek gibi uygulamalı bir düşünceden gitgide uzaklaştınyordu onu.